

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

II РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 39

София, петък, 22 февруарий

1929 г.

48. заседание

Четвъртък, 21 февруарий 1929 година

(Открито отъ подпредседателя В. Димчевъ, въ 16 ч. 25 м.)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито. Има нужното число народни представители, за да бѣде заседанието законно.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Василь Александровъ, Никола Аретовъ, Христо Баевъ, Рангелъ Барбанаковъ, д-ръ Иванъ Бешковъ, Стефанъ Бояджиевъ, Никола Владовъ, Хюсеинъ х. Галибовъ, Стойчо Георгиевъ, Страшимиръ Георгиевъ, Димитъръ Грънчаровъ, Георги Губидѣльниковъ, Димитъръ Дерлипански, Момчо Дочевъ, Василь Драгановъ, Димитъръ Дрънски, д-ръ Цвѣтанъ Дяковъ, Георги Енчевъ, Трифонъ Ерменковъ, Савчо Ивановъ, Колю Кожаклиевъ, Тодоръ Кожухаровъ, Величко Кознички, Иванъ Колевъ, Гето Кръстевъ, Григоръ Коцевъ Лазаровъ, Иванъ Лѣкарски, Калоянъ Маноловъ, Милю Милевъ, Запрянъ Миховъ, Димитъръ Мишайковъ, Иванъ Петровъ Недѣлковъ, Йовчо Николаевъ, Малинъ Паневъ, д-ръ Йовчо Пеневъ, Аврамъ Стояновъ Петровъ, Първанъ Първановъ, Никола Пждаревъ, Александъръ Радоловъ, Мехмедъ Алиевъ Салиевъ, Христо Статевъ, Стефанъ Стефановъ, Цвѣтанъ Стоянчевъ, д-ръ Владимиръ Takeвъ, Борисъ Толевъ, д-ръ Йосифъ Фаленхехтъ, Методи Храновъ, Кирко Цвѣтковъ Христовъ, Петъръ Цуцумановъ, Георги Чернооковъ, Маринъ Шиваровъ, Тоню Янѣзовъ и Иванъ п. Янчевъ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпускъ на следнитъ народни представители:

На г. Стефанъ Димитровъ — 9 дни;
 На г. Иванъ Казанджиевъ — 1 день;
 На г. Момчо Дочевъ — 2 дни;
 На г. Дойчинъ Ивановъ — 2 дни;
 На г. Димитъръ Дерлипански — 2 дни;
 На г. Димитъръ Стефановъ — 3 дни;
 На г. Иванъ Инглизовъ — 1 день;
 На г. Савчо Ивановъ — 2 дни;
 На г. Никола Аретовъ — 2 дни;
 На г. д-ръ Никола Чирпанлиевъ — 2 дни;
 На г. Георги Енчевъ — 2 дни;
 На г. Трифонъ Ерменковъ — 4 дни;
 На г. Димитъръ Каранешевъ — 1 день;
 На г. Кънчо Кънчевъ — 1 день;
 На г. Иванъ Лѣкарски — 1 день;
 На г. Петъръ Цуцумановъ — 1 день;
 На г. Малинъ Паневъ — 1 день;
 На г. Иванъ Колевъ — 1 день;
 На г. Кирко Цвѣтковъ Христовъ — 1 день;
 На г. Рангелъ Барбанаковъ — 2 дни;
 На г. д-ръ Борисъ Николовъ — 2 дни;
 На г. Василь Драгановъ — 2 дни;
 На г. Калоянъ Маноловъ — 4 дни;
 На г. Георги Пъчевъ — 2 дни.

Освенъ това, следва да се разреши отпускъ отъ Събранието на следнитъ народни представители, които сж се ползували досега съ повече отъ 20 дни отпускъ:

На г. Димитъръ Ивановъ II — 10 дни;
 На г. Панайотъ Данчевъ — 6 дни;
 На г. Методи Храновъ — 20 дни, по болестъ;
 На г. Трифонъ Капитановъ — 4 дни;

На г. Димитъръ Дрънски — 2 дни;
 На г. Борисъ Накровъ Бошковъ — 1 день;
 На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 3 дни и
 На г. Колю Кожаклиевъ — 3 дни.

Които сж съгласни да се разреши на поменатитъ г. г. народни представители исканиятъ отпускъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Болшинство, Събранието приема.

Постѣпило е питане отъ народнитъ представители г. г. Станю Златевъ и Димитъръ Зографски до г. министра на земледѣлието и държавнитъ имоти, съ което питатъ, защо правителството, респ. Земледѣлската банка, не откупувагъ мѣстно люцерново семе за раздаване на евтини цени на населението, а купуватъ такова отъ Италия.

Това питане ще се изпрати на г. министра, за да отговори.

Пристѣпваме къмъ дневния редъ.

Първата точка отъ дневния редъ е: първо четене законопроекта за допълнение на закона отъ 1925 г. за измѣнение и допълнение на закона отъ 1923 г. — за измѣнение и допълнение на закона отъ 1915 г., за разглеждане и разрешаване отъ арбитраженъ съдъ възникналитъ спорове между държавата и главнитъ предприятия за постройката на ж.-п. линии Търново—Борушица, Борушица—Тулово—Стара-Загора, Царева-ливада—Габрово, Левски—Свишовъ, Радомиръ—Кюстендил—турската граница, Девня—Добричъ, Мездра—Враца—Видинъ и предприемача на Русенското пристанище.

Моля г. секретаря да го прочете.

Министър-председателъ А. Ляпчевъ: Прочетете го Вие, г. Януловъ.

И. Януловъ (с. д): (Прочита законопроекта изцѣло, заедно съ мотивитъ къмъ него — вж. прил. Т. I, № 35)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Имате думата, г. Януловъ.

И. Януловъ (с. д): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Върху този въпросъ отъ социално и политическо гледище се спрѣхме тукъ отъ два дена насамъ, а и преди сме се спирали много пѣти, заради туй сега азъ ще се спра само на юридическата страна, и то накратко.

Най-напредъ съмъ длъженъ да посоча, че въ течение на разискванията се натъкнахъ на нѣкои факти, неподозирани отъ мене, които хвъргатъ една съвършено нова, и то много по-лоша свѣтлина, върху тѣй наречения арбитраженъ грабежъ.

Най-напредъ, въпросътъ, дали може да става дума за намѣса на чужденци въ тѣзи спорове, е разрешенъ изчерпателно въ самия договоръ, защото самитъ дружества за постройка на желѣзницитъ сж български, и, второ, защото въ договора е казано, че предприятията ще разрешаватъ своитъ спорове съ държавата въ българскитъ сѣдилища. Вѣрно е, че въ 1915 г. съ закона на г. Апостолова се допусна да се викатъ въ смѣсенитъ арбитражни сѣдилища на двѣтъ страни и чужденци, но българскитъ характеръ

на тѣзи сѣдилища въ България за българскитѣ предприятия, въз основа на българскитѣ закони, се запази напълно. Мирният договоръ отъ 1919/1920 г. въ Ньойи нѣма нищо общо съ тѣзи спорове. Той урежда свършено други спорове на българската държава съ чужди подданици.

Министъръ Р. Мажаровъ: Съ чужди подданици.

И. Януловъ (с. д): Моля, г. Мажаровъ. Вие най-добре разбирате въпроса и сте се възмущавали повече отъ мене.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Не е въпросътъ за възмущение, а е за друго. Ако е за възмущение — колкото щеш!

И. Януловъ (с. д): Азъ поставямъ въпроса чисто юридически. За да се види това по-ясно, ще ви кажа следното. Можете да направите справка въ дирекцията за прилагането на договора за миръ, за да видите, че нѣма заведено никакво дѣло въ смѣсенитѣ арбитражни сѣдилища въ чужбина въ връзка съ тѣзи процеси. Единствения процесъ, заведенъ предъ смѣсенитѣ арбитражни сѣдилища въ връзка съ тѣзи постройки на желѣзници, е процесътъ, заведенъ въ Римския смѣсенъ българо-италиански съдъ отъ г. Вакаро, живущъ въ Римъ, който е смѣтенъ, че за своята частъ отъ предприятието на Поповъ & С-ие по желѣзнопътната линия Девря—Добричъ има право да заведе такова дѣло. Дѣлото се е гледало, и съдътъ го е прекратилъ, защото се е смѣтенъ за некомпетентенъ, тъй като компанията е българска и всички тѣзи процеси следва да се разрешаватъ отъ българскитѣ сѣдилища. Председателътъ на този смѣсенъ българо-италиански съдъ е билъ швейцарецъ. Дѣлото е прекратено презъ 1925/1926 г. Оттогава насамъ друго дѣло въ чужбина не е завеждано.

Другъ единъ новъ фактъ, на който азъ съмъ длъженъ да спра вниманието ви и който действително хвърля една нова свѣтлина върху този споръ, е следниятъ. Въ 1915 г. всички тѣзи компании, съ малки изключения, но включително и компанията по постройка на желѣзнопътнитѣ линии Мездра—Видинъ и Търново—Борушица, сж прехвърлили своитѣ вземания редовно нотариално на Българската народна банка. Тѣзи компании, следователно, нѣматъ никакво вземане, нѣматъ никаквъ споръ съ държавата. Спорътъ, следователно, е между Българската народна банка и българската държава. Азъ отначало не повѣрвахъ на това нѣщо, защото не може въ продължение на 10—12 години да има споръ между държавата и компаниитѣ, да се пишатъ мемоари, да се създаватъ тукъ закони за арбитражни сѣдилища, да заседаватъ самитѣ сѣдилища, да взематъ решения, да се вписватъ въ договора за заема 160 милиона лева, да се даватъ изпълнителни листове, да се караме тукъ за начина на прилагането на закона, да внасяме законодателни предложения, и въ края на краищата да излѣзе — какво? — че ние сме се сѣдили съ една страна, която нѣма абсолютно никакво право на страна въ процеса. Азъ отначало не повѣрвахъ на това нѣщо, обаче то се потвърди отъ справката, която направихъ днесъ въ 1½ ч. въ Българската народна банка. Ще викаме тѣзи господа въ парламентарната комисия, да видимъ какво тѣ ще кажатъ. Ако смѣте, гласувайте законопроекта така, че да не стигне въ комисията.

С. Савовъ (д. сг): Заплашвашъ ли?

И. Януловъ (с. д): Не заплашвамъ. Кого ще заплашвамъ? Вие, г. Савовъ, сте тъй свободенъ, както и азъ. Вие разбирате много добре работата нажда бие. (Възражения отъ сговориститѣ) Въ 1½ ч. днесъ азъ можахъ да провъвря, че въ 1915 г. е станало прехвърляне на вземанията на тѣзи предприятия срѣщу тѣхнитѣ задължения къмъ Българската народна банка. Тѣзи предприятия въ подписаната цесия заявяватъ, че нѣматъ нищо да дирятъ отъ българската държава и че прехвърлятъ своитѣ вземания отъ Българската държава на Българската народна банка. Единствения който е могълъ следъ това да дири отъ българската държава, е Българската народна банка; единствения, който е могълъ да биде страна въ арбитражнитѣ процеси, е Българската народна банка; единствения, на името на който може да се издаде днесъ изпълнителенъ листъ за 160,000,000 л., следователно, е Българската народна банка. И какво мислите? Тогава, когато се получи телеграмата отъ г. министъръ Молловъ за сключването на заема, двама души отъ депутатитѣ — азъ ще ги кажа кои сж въ комисията — побързаха да извадятъ изпълнителни листове. По-

следнитѣ бѣха готови. Ние ги спрѣхме съ нашата интерпелация, въ смисълъ кой поема отговорностъ за плащането на тази сума безъ законъ и кредитъ. Тогава се внесе предложение отъ министъра на финанситѣ за кредитъ и се постави на дневенъ редъ и нашето предложение. Но изпълнителнитѣ листове бѣха готови. На името на кого сж издадени изпълнителнитѣ листове? На името на Българската народна банка. И азъ попитахъ днесъ управителитѣ на Българската народна банка: вие, които имате да вземате срещу тия пари, сжщитѣ пари отъ 1915 г. за сжщото, не само имате да вземате, но сте ги взели, защото характерътъ на цесията — ние сме 105 души юристи въ тази зала и разбираме — е несъмненъ, споръ нѣма, какъ можете вие досега да не направите това зачеркване, туй прихващане, което може да направи, както се казва, най-последниятъ еснафъ, най-скромниятъ умствено човѣкъ? Възможно ли е подобно нѣщо?

Г. г. народни представители! При това положение, очевидно е, че въпросътъ се усложнява свършено. Отъ Българската народна банка ни отговарятъ съ това, че тѣ сж интервенирани. Първата отъ тия две интервенции на Българската народна банка е била въ това време, когато процесътъ е билъ, тъй да се каже, въ своята административна фаза, т. е., когато се пишеха мемоаритѣ и се разискваше въ комисията.

П. Палиевъ (д. сг): По всичкитѣ ли процеси има тая цесия?

И. Януловъ (с. д): Не по всичкитѣ, по нѣколко, по най-големитѣ. — И въ банката не ги посочиха, за да мога да разбера, по кои процеси точно нѣма. Въ всѣки случай, въ комисията ще трѣбва да поискаме специалното досие. — Вѣрно е, че Българската народна банка е интервенирала въ тѣй наречената административна фаза на процеса, когато, за мое голѣмо учудване, директорътъ на постройкитѣ съ своитѣ юриконсулти и съ толкова хора около него, при това обширно заявление на Българската народна банка: „Ние имаме да вземаме отъ тѣзи хора“, не е направилъ нужното. Азъ не знамъ само, дали туй, което научавамъ днесъ, следъ 10 години, което и вие го научавате за тая цесия, и научавамъ сега, че изпълнителнитѣ листове се даватъ на името на Българската народна банка, не знамъ, казвамъ, дали това го е имало въ заявлението ѝ. Следъ това Българската народна банка се опитва да влѣзе въ тѣй сѣдилища въ качеството си на трето лице. Отговаря ѝ се, че съгласно гражданското сждопроизводство, встъпването на трети лица въ арбитражнитѣ сѣдилища, въ помирителнитѣ сѣдилища, не е възможно. Тамъ е грѣшката на Българската народна банка. Защо тя ще встъпва въ качеството на трето лице, когато е вече страна?

П. Палиевъ (д. сг): Нѣма такова искане на Българската народна банка, тя не се е опитвала да встъпи въ качеството на трето лице.

И. Януловъ (с. д): Има такава резолюция: „Въ качеството на трети лица Българската народна банка не може да биде приета“. Може би юридически да има известно извѣщение за това, защото въ главата на закона за гражданското сждопроизводство, кждето се говори, че гражданскитѣ закони при арбитражното сждопроизводство се прилагатъ, действително, институтътъ на третитѣ лица не се споменава, но той не е изключенъ и можеше Българската народна банка да встъпи въ процеса като трето лице. Но понеже Българската народна банка не е подписала помирителния записъ, съдътъ намира единъ поводъ, за да я елиминира по тѣзи процеси. Но защо Българската народна банка — и тамъ е нейната основна грѣшка — ще влѣзе въ процеса въ качеството на трето лице? Ами че тя е страна въ процеса, тя е собственица на тия вземания; тя ги взема, за да се задоволи.

С. Мошановъ (д. сг): Цесия за продажба или цесия за гаранция се дава?

И. Януловъ (с. д): Ще видимъ това въ комисията. Цѣлото досие ще биде донесено тамъ.

С. Мошановъ (д. сг): Сега отговорете.

Х. Баралиевъ (с. д): Вие го кажете. Вие ни дайте освѣтление.

И. Януловъ (с. д): Азъ смѣтамъ, че въпросътъ на г. Стойчо Мошановъ е въпросъ за освѣтление, а по никой

начинът не е въпрос за защита, защото този факт може да безпокои действително всички ни и него. Парламентът е бил въ заблудение, даже бих казал, може и правителството да е било въ заблудение.

С. Мошановъ (д. сг): Никаква заблуда нѣма.

Т. Кънчевъ (д. сг): Отговорете на въпроса, който Ви се зададе.

И. Януловъ (с. д): Азъ ще отговоря на въпроса, който ми задава г. Стойчо Мошановъ, но въ комисията, защото ще ви соча и имена.

Х. Баралиевъ (с. д): Защо има изпълнителен листъ тогава?

И. Януловъ (с. д): Г. Стойчо Мошановъ! Защо изпълнителниятъ листове сѣ на името на Българската народна банка?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: За гаранция.

И. Януловъ (с. д): Очевидно, защото сѣ прехвърлени на нея. Но допуснете дори това, че тая цесия е дадена за гаранция, че банката ще бѣде задоволена. Ако тая цесия е въ рѣшетъ ѝ отъ 1915 г., ако ѝ е дадена тя не въ смисълъ за окончателно ликвидиране — слушайте ме, г. Кънчевъ, Вие сте добър юристъ — ако тая цесия ѝ е дадена не за окончателно ликвидиране на спора отъ 1915 г., ...

Т. Кънчевъ (д. сг): А като гаранция.

И. Януловъ (с. д): ... а като гаранция, че ще бѣде напълно задоволена, азъ питамъ Българската народна банка, когато тя притежава като гаранция за задоволяване на вземанията си, отъ 1915 г. въ златни лева — а тѣ сѣ дадени за сѣщитѣ работи отъ предприемачитѣ, за които тѣ сега сѣдятъ държавата, за това е дадена тая цесия — питамъ: не можеше ли, не биваше ли, тя да направи прихващане, самата държава не биваше ли да направи прихващане? Можемъ ли при този фактъ да бѣдемъ спокойни, тогава когато кредиторътъ притежава тая цесия? Ако се опитате юридически да оборите това, вие ще изпаднете въ едно много жалко положение. Даже — да го кажа открито — азъ съмъ удивенъ, че хора, които бѣха натоварени да защищаватъ държавата, и когато въ помирителните записи се казва — държавата поддържа — че плащането трѣбва да става въ книжни левове, ще се съсиятъ тука отъ завчера да ме ругаятъ и прекъсватъ — и то държавни арбитри да ме прекъсватъ — като пледиратъ тезата на предприемачитѣ. Азъ казахъ, че имена нѣма да соча.

Ето, г-да, при тая свѣтлина, защо става бързане и сѣ какво се обясняватъ думитѣ на единъ отъ най-големитѣ чужденци въ България, че просто въ Швейцария той билъ принуденъ да вмъкне този кредитъ отъ 160 милиона лева, благодарение голѣмото давление. Вмъкна се въ анексъ III на протокола, като една бърза работа: „Арбитражниятъ сѣдилища: вътрешни дългове къмъ предприятията за постройка на желѣзнопътни линии“. Вмъкна се това и, щомъ пристига телеграма тукъ, бързатъ наши колеги да взематъ изпълнителни листове и да ги взематъ на името на Българската народна банка.

За да не забравя, обръщамъ вниманието на г. министъръ Бобошевски — отварямъ тая скоба — помнете, г. Бобошевски, единъ процентъ, валоризиранъ или невалоризиранъ, съгласно закона за общественитѣ осигуровки, да го внесете на фонда „Обществени осигуровки“. Затварямъ тая скоба. (Оживление)

Нѣкой отъ сговориститѣ: Ще си вземе бележка. (Смѣхъ)

И. Януловъ (с. д): Г. г. народни представители! Азъ свършвамъ сѣ фактическата страна на въпроса. Бившиятъ министъръ на желѣзницитѣ г. Кимонъ Георгиевъ, който, обрнете внимание, бѣше пълномощникъ на Министерския съветъ, значи участвувалъ е въ тѣзи арбитражни процеси като представител на българската държава, и който следователно, е билъ дълженъ най-много да се занимава съ този въпросъ, защото носи голѣма отговорност, той тукъ, като искаше да се дебарасира отъ една не малка отговорност — азъ не искамъ да го защищавамъ и нѣмамъ абсолютно нищо общо съ него — макаръ, че вследствие за това той си е далъ оставката, ...

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Затова ли?

И. Януловъ (с. д): Е, той го каза, г. Ляпчевъ — ... изтъкна, че чисто по единъ административенъ пътъ и сѣ административенъ актъ се е достигнало до издаването на помирителни записи за валоризация. Той самъ каза, че билъ възстаналъ срещу този начинъ на процедиране и е обърналъ вниманието на Министерския съветъ върху туй. Но той се спрѣ отъ друга страна на нѣкои фактически противоречия и несъобразности въ рѣшенията на тия сѣдилища. Тия противоречия сами по себе си идватъ като едно допълнение на нашата основна мисълъ, на предложението ни, а именно, че не бива да се плаща валоризирано, защото нѣма такъвъ законъ, и второ, че изплащанията на кредиторитѣ, на тия, тѣй да се каже, валоризирани предприятия, ще трѣбва да станатъ въ сѣщия курсъ, въ сѣщата монета, на каквато имъ се заплаща. Тия разкрития на г. Кимонъ Георгиевъ направиха впечатление не само на опозицията. Досега ние имахме на страната на нашето законодателно предложение, бихъ казалъ, на страната на обществената съвѣсть и на законността, г. Пѣдаревъ, а сега и г. Кимонъ Георгиевъ.

Единъ отъ естницитѣ на г. Ляпчевъ, в. „Слово“, не се бѣше обадилъ, но вече изрично пише въ сношния си брой: (Чете) „Не е въпросътъ за международнитѣ арбитражи, наложени ни по договора за миръ, а за арбитражитѣ, решавани само отъ нашата държава. Такъвъ е спорътъ сега съ Дисконто. Такива сѣ редъ други спорове съ чужди и наши подданици, такива сѣ арбитражитѣ и сѣ предприемачитѣ по постройка на желѣзницитѣ. При тѣхъ е извършена една явна несъобразностъ за разнитѣ предприятия, разнитѣ арбитражни сѣдилища сѣ решили различна валоризация, т. е. за 100 златни лева, дължими отъ държавата на предприемача, едното арбитражно сѣдилище е решило за едното предприятие да се платятъ 30 златни лева, за друго 35, а за трето — 50 златни лева. Това неравенство смущава гражданството. Но вече има сѣдебни рѣшения, влѣзли въ законна сила.

„Навремето, както личи отъ сношнитѣ разисквания въ Камарата, въ Министерския съветъ било станало дума да се намѣри нѣкъкъвъ начинъ за уреждането на тая несъобразностъ, но отъ компетентно мѣсто не е било предложено никакво конкретно разрешение, и въпросъ е дали сега е възможно да се поправи онова, което е трѣбвало да бѣде грижа на управляващитѣ още при започването функциитѣ на арбитражнитѣ сѣдилища, като се вземе общо рѣшение за една единна валоризация.

„Този пътъ не е въпросътъ за възнаграждението, което сѣ си присѣдили сами арбитритѣ, а за създадената несъобразностъ отъ рѣшенията на разнитѣ арбитражни сѣдилища. Камарата ще се ограничи ли само да констатира факта? Не, азъ казвамъ, нѣма, не бива да се ограничава само съ това. Та кои сте вие други, които ще гласувате, които ще кажете: „Народното събрание гласува“. Кѣде се обадихте?

Е. Начевъ (д. сг): Той не е Ляпчевъ вестникъ, той е народняшки вестникъ!

И. Януловъ (с. д): Де се обадихте, въ кой вестникъ, въ коя речъ, въ кое събрание?

С. Мошановъ (д. сг): Чакайте!

И. Януловъ (с. д): Г. Стойчо Мошановъ казва да чакаме. Какъ ще чакаме, когато въпросътъ снощи щѣше да се реши и следъ една голѣма настойчивостъ отъ страна на цѣлия Парламентъ въпросътъ се отложи за днесъ и се реши нашето предложение да се гледа? Чакайте да турятъ въ джоба си паритѣ чрезъ изпълнителнитѣ листове, издадени на името на Народната банка, или чакайте утре следъ свалянето на режима да се разправяме. Но ние бактисахме съ тѣзи работи.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Недейте мига само.

И. Януловъ (с. д): Не се шегувамъ. Ще трѣбва да се разправяте съ Кимонъ Георгиевъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма какво да се разправяме съ Кимонъ Георгиевъ.

И. Януловъ (с. д): Г-да! Като ви сочимъ голѣмата отговорностъ предъ държавенъ сѣдъ и предъ обществената

сътвърстват, ние правимъ това отъ едно дълбоко доброжелателство къмъ българския народъ, ние не го правимъ отъ злоба.

Отъ сговориститѣ: А-а-а!

И. Януловъ (с. д): Недейте иска — втори път го повтарямъ — да ни изтикате въ положението на неприятели. Безсмыслено ние сме тукъ правителство и опозиция, ние се боримъ, но нека се боримъ на почвата на легалността, на почтеността.

А. Пиронковъ (д. сг): Защо се подсмивашъ?

И. Януловъ (с. д): Не. Очевидно, че начинитѣ на изнито пледиране сж съ огледъ на тази почтеност.

Г. г. народни представители! Да мина на чисто юридическата страна. Чл. 10 отъ закона за гражданското сждопроизводство казва: „Съдебнитѣ учреждения сж длъжни да решаватъ дѣлата по точния разумъ на действующитѣ закони; но когато последнитѣ сж непълни, неясни или противоречиви, то да постановяватъ решение по общия смисълъ на закона; ако такива нѣма, то да основаватъ решението си на обичая и справедливостта“. Въ чл. 1226 и последующитѣ отъ закона за гражданското сждопроизводство изрично се казва, че помирителнитѣ сдилища се ръководятъ отъ правилата на гражданското сждопроизводство. Никой отъ васъ нѣма да оспори, че тѣ сж сдилища.

П. Стайновъ (д. сг): Цитирайте чл. 1236.

И. Януловъ (с. д): Следователно, чл. 10 отъ закона за гражданското сждопроизводство изрично казва, че арбитражнитѣ сдилища не могатъ да издаватъ решения, които не почиватъ на законъ. Чл. 1228 отъ закона за гражданското сждопроизводство запрещава да се решаватъ отъ помирителнитѣ сдилища дѣла, които иматъ връзка съ интереситѣ на държавата, на окръжията и на общинитѣ, градски и селски. На това мждо разрешение трѣбва да обърне внимание Софийската община, която въ нѣкои контракти предвижда арбитражни сдилища да се произнасятъ по спорове за милиони. Както се изтъква отъ г. Пастуховъ много ясно, въ мотивитѣ на г. Апостоловъ е изрично казано: „Трѣбва да се разрешатъ тия спорове, за да бждатъ задоволени Българската народна банка и другитѣ кредитори“. Въ чл. 1232 отъ закона за гражданското сждопроизводство е казано, че странитѣ ще трѣбва да посочатъ въ помирителния записъ името, презимето и мѣстожителството си. Г. г. народни представители! При наличността на тази песия, при наличността на това доказателство, че изпълнителнитѣ листове се издаватъ на името на Българската народна банка, може ли да се смѣта, че другата страна е била редовно конституирана въ тѣзи процеси? Очевидно, че не. Втората точка на чл. 1232 е много по-важна. Въ нея е казано: „Странитѣ не могатъ да помѣстятъ въ помирителния записъ условия, които сж противни на законитѣ въ страната“. Въ закона за арбитражнитѣ сдилища не е отмиѣнена тая точка на чл. 1232. Специално за помирителнитѣ сдилища е казано, че не може въ помирителнитѣ записи да има клаузи, които противоречатъ на законитѣ въ страната. Валоризация у насъ нѣма; валоризацията е запрѣтена по закона за Българската народна банка отъ 1919 г. Очевидно е, следователно, че клаузата за валоризация въ помирителния записъ е единъ актъ, непочиващъ на законъ.

Г. г. народни представители! Въ сжщата глава за помирителнитѣ сдилища чл. 1245 п. 3 е казано: „Решението на помирителния сждъ е недействително, когато е относително лица, които не сж участвували въ съставянето на помирителния записъ“. Туй се отнася до Българската народна банка, на името на която е издаденъ изпълнителниятъ листъ, а въ помирителния записъ тя не е участвувала. А въ чл. 1245 п. 4 изрично е казано: „Решенията на всѣки помирителенъ сждъ се смѣтатъ за недействителни, се смѣтатъ, че сж нестанади, когато помирителнитѣ имъ записи се отнасятъ до предмети, които сж запрѣтени отъ законитѣ“. Въ дадения случай решенията сж недействителни, защото правятъ валоризация, която е запрѣтена отъ закона за Българската народна банка отъ 1919 г.

Безсмыслено, вие ще ми кажете, че всѣки единъ може да тълкува гражданското сждопроизводство така, както той го разбира. Следователно, ние трѣбва да ви посочимъ несъмнени доказателства, че чл. 10 и другитѣ членове отъ закона за гражданското сждопроизводство се тълкуватъ само въ тая смисълъ, въ която азъ ги тълкувамъ.

Нѣма да прибѣгна да ви соча решения на нашия Касацionenъ сждъ, защото въ нашата срѣда е единъ бившъ главенъ прокуроръ на Касацionenъ сждъ, който е написалъ може-би хиляда решения за строгостта на чл. 10 отъ закона за гражданското сждопроизводство. Азъ нѣма да ви цитирамъ решенията на единъ отъ главнитѣ арбитражи въ помирителнитѣ сдилища, който изрично казва въ едно свое решение, въ Върховния касацionenъ сждъ, напечатано отъ мене въ моята статия по арбитражнитѣ сдилища въ „Адвокатски прегледъ“, че всѣка една валоризация се смѣта за незаконно обогатяване и трѣбва да се върне въ контрагента, респективно на държавата. Азъ ще прибѣгна до онзи източникъ, който е несъмненъ и който е единствениятъ източникъ за създаването на нашето гражданско сждопроизводство — до Исаченко. Чл. 10 отъ закона за нашето гражданско сждопроизводство е букваленъ преводъ отъ чл. 9 на руското гражданско сждопроизводство, който гласи: „Всичкитѣ съдебни мѣста сж длъжни да решаватъ дѣлата по точния разумъ на действующитѣ закони, а въ случай на тѣхната непълнота, неяснота, недостатъкъ или противоречие, да основаватъ решението на общия смисълъ на закона“. Исаченко обяснява така смисъла на този членъ: „Самата необходимостъ налага, особено въ висшитѣ мѣста, да следватъ общия духъ на законодателството и да се придържатъ въ смисъла, който най-вече му съответствува“. Въ чл. 227 отъ руския законъ за устройството на сената е казано: „Сенатътъ не пристѣпва къмъ решаване на такива дѣла, за които би се оказало, че нѣма изриченъ законъ, но за всѣки казусъ, който изисква издаване на нови, или попълване, или промѣна на съществуващитѣ закони, съставя проектъ за разрешение, и цѣлото дѣло се представя отъ министра на правосѣдието, съ неговото заключение, чрезъ държавния съветъ и пр.

Въ чл. 281 отъ руското гражданско сждопроизводство, стариятъ текстъ, се казва: „Ни едно съдебно мѣсто не може да решава дѣлата, ако нѣма за това ясенъ законъ“. Исаченко разсѣждава сега: „Сждътъ си е сждъ; той нѣма законодателна власт; той нѣма право да издава свои закони и да попълня забелязанитѣ празноти въ съществуващото законодателство, а трѣбва да постановява решенията си само въз основа на съществуващитѣ закони. За отстранение на такова противоречие, по силата на което отъ една страна сждътъ нѣма право да каже, че нѣма подходящъ законъ за даденъ случай, а отъ друга — да нѣма право да създава свой законъ, съ второто отъ разглежданитѣ правила (чл. 9), на сжда се дава подробно утѣтване, какъ трѣбва да постѣпи, когато се случатъ законътъ да е неясенъ, непъленъ, противоречивъ на други закони, или пъкъ съвсемъ да липсва такъвъ законъ, който би разрешилъ даденъ случай.

„Всичкитѣ съдебни мѣста сж длъжни да решаватъ дѣлата по точния разумъ на действующитѣ закони“.

„Всѣко дѣло, казва Исаченко, което има за предметъ преприя за право, трѣбва да се разрешава въз основа на точния разумъ на онзи именно действующъ законъ, съ който едно право се опредѣля и закриля, и затова всѣко отстъпление отъ това правило трѣбва да се разглежда като прѣко нарушение“. Мене ме интересува дали Исаченко, родителътъ, тѣй да се каже, на нашия законъ за гражданското сждопроизводство, нѣкъде казва, че ако единъ сждъ прескочи дадената му власт, неговото решение, макаръ да е res judicata, нѣма вече действителна сила. Това е важниятъ въпросъ. Исаченко продължава на друго мѣсто: (Чете) „Сждътъ е длъженъ да избере именно онзи законъ, по който се опредѣля и закриля спорното право и въ никой случай другъ, какъвто и да е законъ; и това той трѣбва да стори безразлично дали странитѣ се позоваватъ или не на нѣкакви закони, а ако ли се позоваватъ, безразлично дали това позоваване е правилно или не: странитѣ сж длъжни да представятъ данни само за установяване на фактическата страна на дѣлото, а правилното прилагане на закона къмъ изясненитѣ факти е работа на сжда“. Държавата, споредъ Исаченко, не бѣше длъжна да каже: вие ще решавате по този или по онзи законъ. Всѣки единъ сждъ, включително и арбитражнитѣ сдилища, знае, че трѣбва да реши въз основа на чл. 10 отъ закона за гражданското сждопроизводство, а като ще трѣбва да решава само по силата на законитѣ, той е длъженъ да избере онзи законъ, който се касае до материята, и то безразлично дали нѣкой го ангажирва за това; той е длъженъ самъ да се сезира по този въпросъ.

Но Исаченко се спира на случаитѣ, когато нѣма изриченъ текстъ, и тогава цитира това, което го има въ вто-

рата част на нашия чл. 10: (Чете) „Тогава съдът трябва да решава препирнитъ само въз основа на общия смисъл на законитъ и само въ краенъ случай трябва да прибъга до посочване на обичаитъ“.

И сега идемъ до поставения важенъ въпросъ. Да видимъ, дали Исаченко отговаря на него. Да, Исаченко отговаря на този въпросъ. Какъ отговаря? Отговаря буквално така, както е редактирано моето предложение, подписано отъ всички опозиционни парламентарни групи — ако съдътъ прекрачи своята власт, негово о решение се смѣта за неприсѣдено нѣщо. Исаченко казва: (Чете) „Съдътъ не може да не изпълни изискванията на закона, като му дава таквъ смисълъ, какъвто той нѣма, като го събнява или разширява по свой произволъ, или като съглежда въ него нѣщо, какъвто въ сѣщность той не съдържа, защото въ противенъ случай решението на съда не може да бѣде основано вече на точния разумъ на закона и, като противенъ на последния, не може да има сила на съдебна присѣда“.

Т. Кънчевъ (д. сг): Кой ще отмѣни решението? Касационенъ поводъ ли е това?

И. Януловъ (с. д): Запитайте Исаченко.

Т. Кънчевъ (д. сг): Касационната инстанция въ такива случаи има право да отмѣни решението, а ние тукъ нѣмаме право.

И. Януловъ (с. д): Г. Кънчевъ! Азъ не искамъ въ този моментъ да се впусна въ подробности, кой ще отмѣни това решение. Исаченко казва, че такова решение е nul et non avenu, че такова решение не може да има сила на съдебенъ актъ, че то само по себе си пада.

Т. Кънчевъ (д. сг): Това е касационенъ поводъ, а при арбитражнитъ дѣла нѣма касационни поводи.

И. Януловъ (с. д): Ако вие се улавяте за тази сламка, че това решение не е решение, но въ България нѣма жива сила, която да го отмѣни, азъ ви оставямъ да живѣете съ тази мисль. (Продължава да чете) „Иначе би следвало да допуснемъ, че и правилото на разглеждания членъ: „съдътъ е длъженъ да решава дѣлата по точния разумъ на действующитъ закони“ нѣма задължителна сила и че съдътъ всѣкога би ималъ право да го игнорира и да постановя не по закона, а по свое собствено разбиране“.

Но ще кажете: нѣма изриченъ текстъ въ закона отъ 1925 г. за арбитражнитъ сѣдилища, че тѣ не бива да валоризиратъ. Азъ веднага отговарямъ, че и да нѣма такъвъ текстъ, у насъ има категориченъ законъ — законътъ отъ 1919 г., който запрещава валоризацията. Но независимо отъ това, въ такива случаи какво трябва да се гледа? Въ такива случаи трябва да се гледа общиятъ-смисълъ на законитъ. Исаченко казва: (Чете) „Какво нѣщо е общиятъ смисълъ на законитъ, кжде е той посоченъ и какъ може той да бѣде установенъ? Подъ този изразъ се подразбира онзи общъ духъ, който се прокарва въ цѣлата законодателна система на законодателството, за да се придаде на последното едно стройно цѣло и който затова, съ погълъма или съ по-малка яснотъ, се проявява въ всѣка отделна частъ на всичкитъ закони, които се отнасятъ до нѣкой предметъ“ И продължава Исаченко: „Следователно, като се представя на съда да решава дѣлата по общия разумъ на законитъ, съвсемъ не му се предоставя пълната свобода да твори, правото да създава закони по свое разбиране, а му се възлага само длъжностъ да разяснява онзи смисълъ на закона, който законодателятъ е ималъ намѣрение да му придаде“.

Г. г. народни представители! Исаченко отива още по-нататкъ. Той казва: (Чете) „Никой съдъ не може да се отклони отъ това разбиране. Всѣки съдъ е длъженъ да приложи закона въ неговия разумъ и да тълкува законитъ съгласно общия смисълъ на законодателството. Въ тоя случай, обаче, той може да пристъпи само при действителна неяснотъ, непълнотъ на единъ изриченъ законъ. Тогава той може да решава въз основа на общия смисълъ на законитъ“.

Г. г. народни представители! Не само че съществува ясенъ и изриченъ текстъ за това, но дори и ако се прибѣгне до общия смисълъ на законитъ, очевидно е, ч. този смисълъ е ясенъ. Българското законодателство не признава валоризацията; не само туй — ами за да спаси българския левъ, то я запрещава съ два изрични закона. По този въ-

просъ, следователно, не може да има никакво съмнение. И въ едно просвѣтено Народно събрание, въ което има 105 юристи, азъ ще бѣда любопитенъ да видя, какъ може, при изнасянето първо, на въпроса за цесията на Българската народна банка и второ, при това категорично и ясно тълкуване на чл. 10 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство, който членъ, съ всички други цитирани членове и допълнени отъ професора по административно право г. Стайновъ, не позволява такова тълкуване, бихъ билъ любопитенъ, казвамъ, да видя, какъ може Народното събрание да отхвърли моето законодателно предложение и да гласува на второ четене § 2 отъ законопроекта за свръх-смѣтния кредитъ за изплащане сумитъ, присѣдени отъ арбитражнитъ сѣдилища, днесъ и утре — на трето четене.

Г. г. народни представители! Този въпросъ има и друга една страна. Тя е следующата. До гласуването на закона отъ 1925 г. за арбитражнитъ сѣдилища, както и до произнасянето на арбитражнитъ сѣдилища по деветтъ спора, не съществуваше тѣ наречениятъ законъ за стабилизацията на българския левъ. Ние имаме сега налице единъ новъ фактъ: имаме законъ за стабилизацията на българския левъ — на този левъ за стабилизацията на който направихме два последователни заема, за единия отъ които заеми — бѣжанския, — завчера имаме тукъ споръ и по който заемъ, както ще четете утре, азъ предлагамъ една подробна анкета върху цифритъ, тѣзи два заеми иматъ една единствена цель — закрепването на българския левъ.

Какво се казва изрично въ този законъ за стабилизацията на българския левъ? Казва се, че, отъ днесъ нататкъ другъ левъ, освенъ българския, равенъ на толкова и толкова злато, не се признава като платежно срдѣство за всички вземания и за всички давания. Допреди вие имате единъ изключителенъ законъ за Българската народна банка, тѣ наречениятъ запретителенъ законъ, а сега имате единъ изриченъ текстъ, който казва, че въ царството нѣма друга монета освенъ тази, която отговаря на толкова и толкова злато, 137 л. за единъ доларъ и т. н. Ние стабилизирате българския левъ за дълги години. И за всѣки, който дръзне да посегне на валоризирания български левъ, се предвиждатъ наказания. Но оставете наказанията — вземете онзи финансова и стопанска санкция, до която ние бихме дошли и която се изразява въ финансова разруха, въ стопански пертурбации, ако нѣкой посегне на стабилизацията на българския левъ.

Ако има единъ резултатъ отъ всички мѣки на българския народъ, отъ всички усилия на българския Парламентъ, ако има нѣщо, съ което вие да можете да се опитате поне да извините вашата заемна политика срещу нашата политика на икономии и ревизия на Ньойския договоръ, която ние препорѣчваме, то е стабилизацията на лева. Законътъ за стабилизацията на лева е изриченъ, и той ви запрещава да изплащате въ каквито и да е валоризирани левове. Г. г. народни представители! Вие можете да поискате отъ менъ да ви посоча въ заключение единъ модусъ за разрешението на въпроса тукъ, въ Парламента. Азъ ви го посочвамъ: въ първата частъ на законодателното ни предложение ние поддържаме, че понеже нѣма единъ таквъ законъ, съдътъ е прескочилъ границитъ на своята власт и, следователно, смѣтатъ се за присѣдено нѣщо онѣзи суми, които вчера уважаемиятъ г. Мушановъ ви прочете тукъ. Тѣ сж близо 14 милиона лева. Това е присѣдено и изплащането ще става въз основа на българскитъ закони. А втората частъ на законодателното ни предложение е, че връщането на паритъ на Българската народна банка ще става, следователно, въ сѣщитъ тѣзи левове. Българската държава ще извърши това прихващане. Това е гледището на българската държава, изразено въ помирительния записъ, което бѣха длъжни не само адвокати, но и делегатътъ на държавата на арбитражния съдъ да защитава. Ако ли не е билъ убеденъ въ тоза гледище, той трѣбваше да се извини и да откаже участието си. Това е гледището на закона; това е и тълкуването, до което може да дойде не само всѣки единъ юристъ, но, както ви казахъ, и всѣки здравомислящъ човѣкъ. Всичко друго е насилие, грабежъ, чисто и просто съзаклятие, организирано, за да може да се дадатъ 160 милиона лева въ рѣцетъ на нѣколко близки хора; една конспирация, която възбужда, противъ каквито ние сме. Ние сме за легалния пътъ.

Предложението трѣбва да се изпрати въ съответнитъ финансова и правосѣдна комисии. Тамъ ще се разгледа, и досието на Народната банка за цесията; тамъ ще се разгледа цѣлата тази материя отъ закона за гражданското

сждопроизводство, тъй грубо и безспорно нарушен от арбитражните сждилища; тамъ ще се разгледа и въпросът, дали законът за валоризацията допушта друго изплащане; тамъ ще се разгледат и изнесените нови данни от г. Кимонъ Георгиевъ. Никой не е казалъ, че недопускаме поправки на текста на предложението си. Тамъ вие ще потърсите, безспорно всички възможни модули; тамъ ще се събере юридическиятъ и финансовиятъ умъ на Парламента; тамъ може да викате представители на банката, на държавата и други компетентни лица; тамъ именно ще се намърятъ необходимите формули, за които г. Ляпчевъ и правителството се ангажираха и, както се вижда, въ Министерския съветъ се е настоявало да се намърятъ за разрешението на този споръ.

Ето начинътъ на процедиране. Всѣки другъ начинъ на процедиране е петно за българския Парламентъ. (Ръкоплѣскания отъ социалдемократитѣ и нѣкои отъ лѣвицата)

Председателствуващъ В. Димчевъ: Има думата народниятъ представителъ г. Стойчо Мошановъ.

С. Мошановъ (д. сг): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Азъ бѣхъ записанъ още снощи и ми бѣше дошълъ редътъ да взема думата по поводъ на разисквания параграфъ въ извънредния бюджетъ за 1928/1929 г. Обаче, вследствие възражението отъ страна на опозицията, че неправилно се е пристѣпило къмъ разглеждане на този параграфъ, преди да се е разгледало предложението на г. Януловъ, внесено по частна инициатива, което е въ връзка съ гласувания кредитъ, г. министъръ-председателъ се съгласи — споредъ менъ съвършено неправилно — да се разгледа предварително законодателното предложение на г. Януловъ и тогава да се гласува параграфътъ. Отъ гледището на тия, които считатъ, че казанитъ параграфъ трѣбва да бѣде гласуванъ отъ Народното събрание, задачата е улеснена отъ факта, че ни се поднася предварително да се произнесемъ по предложението на г. Януловъ. И нека ми прости г. Януловъ — ние съ него сме вършили много съвмѣстна работа въ едно друго поле — но трѣбва действително единъ юристъ да има голѣмъ куражъ, за да може да поднесе това предложение въ тоя му текстъ, въ който ни е предложено за разискване. И самиятъ г. Януловъ чувствува това, като направи резервата си, всетаки да се съгласимъ по принципъ предложението да отиде въ комисията и тамъ юриститѣ и финансиститѣ отъ тази Камара да се установятъ върху точния текстъ.

Х. Баралиевъ (с. д): (Възразява)

Отъ сговориститѣ: Мълчи бе!

С. Мошановъ (д. сг): Имайте спокойствие, г. Баралиевъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Забравяте всички форми. Давате материалъ на нелегалнитѣ елементи.

Н. Кемилевъ (д. сг): Потърпи малко и ти. Ние търпѣхме като волове.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Въпросътъ е толкова деликатенъ, че всѣко едно мое отговаряне на апострофи по-скоро ще затъмни това, което имамъ да кажа, отколкото да ме улесни. И затуй на апострофи азъ нѣма да отговарямъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

Та, казвамъ, тоя начинъ на измѣстване на въпроса насъ по-скоро ни улеснява, защото, безспорно, никой юристъ въ тази Камара не може да вдигне ръка за предложението на г. Януловъ, даже ако съзнава, че за крайното разрешение на този въпросъ би могълъ да се намѣри нѣкой по-другъ модулъ, освенъ гласуването на предложениия параграфъ. Предложениятъ пътъ отъ правителството, безспорно, бѣше по-логиченъ. Ние, като народни представители, съ представянето ни за гласуване този параграфъ, сме поставени предъ въпроса: намираме ли ние, че поставянето на този параграфъ въ законопроекта за свръхсѣмѣния кредитъ и неговото гласуване се налага по силата на едни решения, които сж задължителни за всички, включително и за Народното събрание? И ако тоя въпросъ ние разрешимъ съ нашия вотъ, ако болшинството се произнесе, че трѣбва да гласуваме една сума, която дължимъ по

силата на влѣзли въ законна сила решения, всичкитѣ въпроси се разрешаватъ. Но ако тоя параграфъ би пропалъ, тогава вече се отваря пътъ да търсимъ срѣдствата при това положение, вследствие на този отрицателенъ вотъ на Народното събрание. Но тия два въпроса сж, безспорно, тъй тѣсно свързани, че азъ веднага се записахъ да говоря и по предложението на г. Януловъ.

Г. г. народни представители! За арбитражнитѣ решения не за пръвъ пътъ се говори въ тая Камара. Обаче ние сме вече предъ решителния моментъ, когато трѣбва да гласуваме сумитѣ, които трѣбва да се изплащатъ по силата на влѣзли вече въ законна сила арбитражни решения.

Г. Януловъ, въ вчерашната си речъ, въ свръзка съ съответния параграфъ отъ законопроекта за свръхсѣмѣния кредитъ, ни заплаши, че, ако не тукъ, по стѣгди и мегдани, управлението, което не се солидаризира съ неговото гледище, ще бѣде клеймено. Ние знаемъ, г. Януловъ, че вече отъ нѣколко години се правятъ по стѣгди и мегдани тѣзи критики за арбитражни решения, за арбитражни хонорари, за заплатитѣ на висшитѣ чиновници въ Народната банка, за мината „Перникъ“.

Ц. Табаковъ (зан): Не е ли истина?

С. Мошановъ (д. сг): Ние познаваме всичкия тоя арсеналъ отъ срѣдства за една политическа борба не, за една партизанска борба, за едни партийни състезания по стѣгди и по мегдани. По това ние не можемъ да се оплакваме и да протестираме, защото на всѣка партия трѣбва да се предостави свободата да избира срѣдства за своята борба такива, каквито тя иска; всѣка партия сама за себе си носи отговорността за срѣдствата, съ които си служи въ тая борба. Но туй, срещу което вчера г. министъръ-председателъ протестира, и туй, срещу което ние имаме правото да протестираме, то е, че съ срѣдствата и съ калъта отъ улицата си служатъ тукъ, отъ тая трибуна.

И. Януловъ (с. д): Ами мнението на Исаченко какъ ли е?

С. Мошановъ (д. сг): Г. Януловъ! Ще дойда и за Исаченко. — Г. г. народни представители! Моята целъ, съ нѣколкото мисли, които ще развия предъ васъ, не е да навлизамъ въ сѣщността на въпроса. Споредъ заключението, което ще направя, това не може да бѣде никога задачата на народното представителство. Това, което азъ считамъ за дългъ да изнеса отъ тая трибуна, сж фактитѣ, които ние, като Народно събрание, сме създали въ връзка съ тия арбитражни решения. По въпроситѣ, по които Народното събрание решава, като органъ на държавата, при създаване на договорни отношения, приемството е задължително. Никое Народно събрание не може да измѣни известни, създадени, договорни отношения отъ едно предидущо, макаръ то да счита, че решението на предидущето не е целесъобразно, не е въ интереса на държавата, или че не е въ съгласие съ други закони въ страната. Ние сме изпитали много пѣти горчивия опитъ, че въпрѣки констатирана отъ последующи народни събрания нецелесъобразностъ на нѣкои решения, тѣ, отъ гледище на елементарни понятия за конституционното право, не сж били могли да бѣдатъ отмѣнени както и задълженията, поети чрезъ тѣхъ. Въ това отношение има една задължителна приемственостъ. И когато насъ ни канятъ, г. г. народни представители, да унищожимъ единъ сждебенъ актъ, ние трѣбва да си дадемъ смѣтка, не какво е извършило правителството, не какво сж извършили отдѣлни министри, а какво сме извършили ние, като Народно събрание, действайки по силата на правата, които имаме отъ конституцията, да си дадемъ смѣтка, съ какво ние сме задължили държавата и дали, следъ като сме поели тия задължения, днесъ можемъ да ги считаме, че сж бѣла книга и да ги захвърлимъ като непотрѣбенъ парцалъ. Това е моята задача. Въпросътъ за задължителността на арбитражнитѣ решения и за Парламента ще ви бѣде изясненъ отъ всѣка страна отъ тукъ (Сочи сговориститѣ), г. Януловъ. Противно на това, което вие очаквате, ще се намърятъ хора, които ще иматъ куража да защитятъ силата на тия сждебни решения. И вие ще се увѣрите, че тая защита ще бѣде направена всестранно.

Д. Нейковъ (с. д): Колко пѣти сме виждали такава защита!

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Първиятъ актъ, който Народното събрание е извършило въ

свързка съ въпроса, който ни занимава, е цитираният вече много пъти законът от 1915 г. Съ тоя закон е направено едно изключение; нѣщо повече, отменени сѣ съответните разпореждания на закона за гражданското сѣдопроизводство, които забраняват на държавата да разрешава своите спорове чрез арбитражъ. Значи нормалното е, че държавата нѣма право да разрешава своите спорове съ когото и да било по пътя на арбитража. Народното събрание отъ 1915 г. е решило съ специаленъ законъ, че споровете за всички тия предприятия, за които се говори, ще трѣбва да се разрешатъ чрезъ арбитражъ. Това е едно задължение, съ което ние трѣбва да се примиримъ. Ние можемъ да правимъ политическа критика на режимитъ, които сѣ създали закона, но правното задължение, което е поето, никое Народно събрание не може да го смене отъ плещитъ на държавата. Въ закона отъ 1915 г. се е предвиждало, че суперарбитражътъ трѣбва да бѣде чужденецъ. Но това, което е най-сѣществено въ тоя законъ, и което предпоставя всичко това, което ние днесъ имаме да правимъ, то е неговиятъ чл. 2: „Решението на арбитражния сѣдъ трѣбва да бѣде мотивирано; то е окончателно и не подлежи на никакво обжалване — апелационно, касационно или за унищожение по чл. 1245 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство“.

Х. Баралиевъ (с. д): Шомъ не нарушава сѣществующитѣ закони.

С. Мошановъ (д. сг): Държавата, г. г. народни представители, чрезъ своя Парламентъ е поела задължение, че решенията на арбитражнитѣ сѣдилища, установени като изключителни съ законъ, не могатъ да подлежатъ не само на касационно и на апелативно обжалване — както и аслж споредъ материята за помирителния сѣдъ по гражданското сѣдопроизводство тѣ не подлежатъ — но тѣ не могатъ да подлежатъ и на унищожение по реда, указанъ въ чл. 1245 отъ гражданското сѣдопроизводство. А тоя чл. 1245 говори, че едно арбитражно решение може да бѣде унищожено именно по всички тия съображения, които г. Януловъ искаше тукъ съ авторитета на г. Исаченко да оборва. Значи, Народното събрание съ единъ законъ, преди да се състави помирителниятъ записъ, се отрича отъ цѣлото право да атакува по каквото да е начинъ това арбитражно решение. Даже тоя чл. 2 визира начинитѣ на обжалване, които по никой законъ въ страната не се допускатъ. Очевидно, волята на законодателя е била да даде една гаранция на предприемачитѣ, да бждатъ тѣ спокойни — както е било при арбитража за Варненското пристанище — че, следъ като се произнесе едно арбитражно решение, тѣ нѣма да бждатъ подложени на опити да бѣде атакувано взетото решение, за да се вземе ново и т. н.

Ами, г. г. народни представители, тоя фактъ е отъ решающее значение за материята, съ която ние се занимаваме, защото съ тоя законъ наярка държавата се е явила предъ предприемачитѣ и ги е съгласила да дойдатъ на арбитражъ. Това сѣ предварителнитѣ условия, това е канавата, за да се изтрѣгне по-нататъшното съгласие на предприемачитѣ за подписване на помирителнитѣ записи. Но, искайки обективно да освѣтля цѣлия този въпросъ, азъ дължа да не оставя изключително тежестта на това решение на Камарата отъ 1915 г.

П. Палиевъ (д. сг): Нѣмаше смисълъ да кангардисваме предприемачитѣ да дойдатъ на арбитражъ, когато тѣ по договора съ държавата сѣ длъжни да отидатъ предъ общитѣ граждански сѣдилища. Законътъ е отвратителенъ, безобразенъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Палиевъ! Че тоя законъ е безобразенъ, че тоя законъ е отвратителенъ, това е Ваше мнение. Азъ тая жестока присяда не мога да изкажа, защото, бидейки обективенъ, азъ трѣбва да кажа, че ние сме сподѣлили това безобразие въ 1924/1925 г.

Нѣкой отъ земеделцитѣ: Вѣрно! Браво!

П. Анастасовъ (с. д): Отъ Сговора друго не може да се очаква.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ не сподѣлямъ, че това е едно безобразие; азъ не сподѣлямъ тия квалификации. Азъ искамъ, г. г. народни представители, да кажа само следующето — и не ме прекъсвайте, за да разберете мисълта

ми. Тоя ангажментъ, по силата на чл. 2, е създаденъ въ 1915 г. Впоследствие, г. Казасовъ, като министъръ на желѣзницитѣ, ни внесе измѣнения въ този законъ — тогава бѣхме въ коалиция съ г. г. широкитѣ социалисти — въ заседанието отъ 23 януарий 1924 г.

Т. Мечкаровъ (з. в): Ще го изкарате, че е дѣло на широкитѣ социалисти!

С. Мошановъ (д. сг): Не искамъ никого да изкарвамъ виновенъ, г-да — разберете това добре. Азъ искамъ да подчертая тая мисълъ, какъ по тия въпроси, когато сѣ разглеждали въ Народното събрание, сѣ участвували нѣколко управления, нѣколко министри, за да не излиза именно това подозрение, което трови улицата, което трови общественото мнение, че тукъ е заинтересованъ само Демократическиятъ сговоръ, който, за да облагодетелствува свои партизани, прави тия жертви отъ страна на държавната хазна. Това е, което азъ искамъ да изтъкна, цитирайки, че г. Казасовъ е, който въ заседанието отъ 28 януарий 1924 г. внесе измѣнения въ закона отъ 1915 г., за да го подобри, безспорно, за да отнеме задължението, щото спорътъ да се даде на арбитри чужденци, а да се даде въ ржцетъ на най-висши български магистрати. Не, сигурно, празенъ шовинизъмъ е подтиквалъ г. Казасовъ да извърши това, но може би тѣй, както той познава нашата българска действителност и психологията на всѣки българинъ да пазн своето, е разчиталъ, че тая държава и нейнитѣ интереси ще бждатъ много по-добре пазени, даже отъ единъ супер-арбитъръ, когато той е българинъ, когато живѣе въ тая страна, когато се храни отъ нея, отколкото отъ единъ чужденецъ. Това е билъ, безспорно, смисълътъ на Казасовото предложение.

К. Лулчевъ (с. д): (Възразява нѣщо)

С. Мошановъ (д. сг): Обаче г. Казасовъ, правейки това подобрене въ закона отъ 1915 г., той внася и чл. 2 отъ закона отъ 1915 г. въ текста на измѣнението отъ 1924 г. безъ да се внася каквото и да е измѣнение въ текста на чл. 2. Текстътъ на тоя чл. 2, съ който, както ви казахъ, българската държава се отказва отъ всѣкаква ревизия на арбитражнитѣ решения по всичкитѣ законни пътища — това искамъ да изтъкна — не е миналъ контрабанда и незабелязанъ отъ почитаемото народно представителство. Тогава покойниятъ Теодоръ Геордовъ, г. Костурковъ и г. Падаревъ — азъ и сега ги виждамъ като постоянни посетители въ Народното събрание, идвайки, когато то се отваряше, отивайки си, когато то се затваряше, и не пропушаха нищо, нито запетая — повдигнаха въпроса и казахъ: „Г. председателю! Гласувайте и чл. 2“. Тогава г. председателътъ каза: „Нѣма защо да гласувамъ чл. 2, понеже нѣма никакви измѣнения въ редакцията на чл. 2 отъ поранения законъ“. И тогава г. Костурковъ, г. Падаревъ и покойниятъ Теодоръ Геордовъ се съгласяватъ съ това изяснение отъ председателството — види се свѣрили сѣ текстоветѣ — и тоя чл. 2 не се гласува формално. Но туй, което е важно и което азъ искамъ да ви изговѣдамъ, е, че тоя чл. 2, съдържащъ отказа на държавата за по-нататъшното ревизиране на арбитражнитѣ решения, е билъ внесенъ отъ г. Казасовъ и впоследствие гласуванъ отъ Народното събрание.

Но нѣщо повече, г-да. Идемъ въ 1925 г. Въ заседание отъ м. юлий 1925 г. се правятъ нови измѣнения въ закона за арбитражитѣ, пакъ съ огледъ да се подобри, внесени вече отъ г. Рашко Маджаровъ. Нѣкои отъ странитѣ не сѣ искали да се подчинятъ на тоя законъ и да подложатъ своя споръ на разрешение отъ арбитражнитѣ сѣдилища, установени съ тоя законъ, и г. Рашко Маджаровъ нмъ дава единъ ултимативенъ срокъ: „Вие или до 1 септемврий 1925 г. ще приемете да се подчините на закона, или сѣдилищата ще почнатъ разглеждането на другитѣ спорове безъ вашия“. Обаче и тогава, г. г. народни представители, въ § 3 на тоя законъ изрично се възпроизвежда чл. 2 — тоя членъ, за който току-що ви говорихъ; и тогава въ 1925 г. Народното събрание гласувало сѣщия текстъ на чл. 2, както е той въ закона отъ 1915 г. и закона отъ 1924 г. Значи, г. г. народни представители, въ заключение, туй, което въ съзнанието на всѣки народенъ представител трѣбва да остане, е, че не по контрабанденъ начинъ, но предизвиквайки разисквания, безъ да се обади нито единъ гласъ отъ тукъ (Сочи лѣвицата) до тукъ (Сочи дѣсницата), българското Народно събрание на нѣколко

пжти е решило, че решенията на арбитражния съд нѣма да подлежат на никакво обжалване — нито апелационно, нито касационно, нито за унищожението имъ по чл. 1245 отъ закона за гражданското съдопроизводство. Кой какъ ще си тълкува, да остане на неговата съвѣсть, обаче тоя фактъ, това задължение, което никое Народно събрание впоследствие не може да счита, че не задължава държавата, азъ бѣхъ длъженъ въ моя редъ на мисли да го изтъкна предъ васъ.

Какво става следъ гласуването на тия закони, които обвързватъ държавата и които създаватъ цѣлата организация на арбитражните сѣдилища? Назначаватъ се, г. г. народни представители, арбитражитъ и суперъ-арбитражитъ. Право на всѣка страна е да си назначи за арбитражъ, което лице иска: арбитражътъ на страната е нейнъ адвокатъ въ арбитражните сѣдилища. Решающе мнение има тамъ суперъ-арбитражътъ.

Г. г. народни представители! Днесъ трѣбва да отговоримъ на въпроса: изпълнили ли сѣ дълга си българскитъ правительства при назначаването на суперъ-арбитражитъ, въ чийто рѣше сѣ поставили на разрешение тия въпроси, вследствие на чието разрешение днесъ българската хазна ще се товари съ 160.000.000 л.; подборътъ на суперъ-арбитражитъ извършенъ ли е по начинъ достоенъ, за да дадатъ гаранция за едно справедливо решение и, най-главно, арбитражитъ да бѣдатъ хора кадърни, безпристрастни и честно да тълкуватъ законитъ въ тая страна и по силата на тѣхъ да издадатъ арбитражно решение? Азъ отговарямъ, да.

Н. Андреевъ (р): Малцина сѣ кадърни като васъ!

С. Мошановъ (д. сг): Г. Андреевъ! Въ моментъ, когато искате съ съвѣсть да разрешавате въпроси, такива духовитости сѣ неумѣстни.

Н. Андреевъ (р): Защо говорите за кадърностъ?

С. Мошановъ (д. сг): Азъ не говоря за кадърностъ на тия, които сѣ били представени отъ страна на правителството или отъ страна на гражданскитъ истци. Азъ говоря по отношение на суперъ-арбитражитъ. Тамъ вие нѣма да видите нито единъ партизанинъ, тамъ вие ще видите първитъ магистрати на тая страна.

П. Анастасовъ (с. д): Които си присѣждатъ по 600.000 л. възнаграждение!

Председателствуващъ А. Христовъ: Моля тишина, г-да.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Анастасовъ! Темата, която защитавамъ, не е тежка; чакайте, оставете ме, обаче, да я защита до край; не ме пресичайте.

Г. Желѣзковъ (раб): Вие сте свършили вашата работа предъ сѣда.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Желѣзковъ! Азъ не съмъ участвувалъ въ защитата на никое дѣло, нѣмамъ абсолютно никакво участие въ арбитражнитъ дѣла, и понеже бащилътъ на подозрението е винаги у насъ, мога да ви декларирамъ, че до деветия поясъ на родство нѣмамъ никой заинтересованъ въ тѣзи дѣла.

Г. Желѣзковъ (раб): Само за себе си можете да кажете това.

П. Анастасовъ (с. д): Тамъ има заинтересовани (Сочи болшинството).

Ц. Табаковъ (зан): А заинтересованитъ защитаватъ своята мръсна кауза.

Министъръ Р. Маджаровъ: Недейте клевети хората отъ тукъ (Сочи дѣсницата), защото и тамъ (Сочи лѣвицата) има хора, които иматъ интереси въ арбитражнитъ дѣла.

П. Анастасовъ (с. д): Кажете ги.

Ц. Табаковъ (зан): Да ги посочите не е лошо. (Глъчка)

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! За какво говоря азъ? Азъ говоря, дали при наличнитъ въ България сили на хора, компетентни като юристи, на които положението имъ създава една гаранция за безпристрастие, правителството прибѣгна къмъ тѣхъ за суперъ-ар-

битри или прибѣгна до съдействието на партизани и други лица? По първия арбитражъ, по Варненското пристанище, суперъ-арбитражъ е първиятъ председател на Касационния съдъ, арбитражъ е главниятъ прокуроръ на Касационния съдъ; по следующия арбитражъ, арбитражъ е председателятъ на Русенския апелативенъ съдъ, който отдавна можеше да бѣде въ София подпредседател на Касационенъ съдъ; при другия арбитражъ, арбитражъ е главниятъ прокуроръ при Върховния апелативенъ съдъ, г. Крафти.

Т. Мечкарски (з. в): Той се отказа.

С. Мошановъ (д. сг): Какво се е отказалъ, когато г. Крафти е суперъ-арбитражъ по арбитражното дѣло за Търново—Тръвна—Борушица. По другия арбитражъ, арбитражъ е председателятъ на Върховната смѣтна палата, бившъ касационенъ сѣдня.

Това сѣ хората, г. г. народни представители, къмъ които правителството на г. Цанковъ е прибѣгнало и въ чийто рѣше се е съгласило да се постави сѣдбата на държавното съкровище.

Азъ искамъ като честни хора да ми отговорите: при наличността на закона, по силата на който вие сте дали разрешаването на тия спорове въ български рѣше, можеше ли да се направи другъ подборъ на тѣзи суперъ-арбитри и не даватъ ли тѣ обективно всичкитъ гаранции за едно справедливо разрешение на въпроса?

Ц. Табаковъ (зан): Фактитъ говорятъ.

С. Мошановъ (д. сг): Може да бѣдете недоволни отъ едно решение по този въпросъ, то е друго, но азъ говоря за обективния изборъ, който правителството на Цанковъ е направило при назначаването на хора за суперъ-арбитри, избирайки ги отъ срѣдата на оня материалъ отъ хора, съ който то разполага въ България. По отношение на резултатитъ ще говоря после.

Сега азъ искамъ да изтъкна факта, че по отношение избора на лицата за суперъ-арбитри отъ правителството на г. Цанковъ, на последното не може да се вмѣни никаква вина, защото то е направило всичко, за да запази интереситъ на българската държава.

Назначаватъ се арбитражитъ. Идва най-важниятъ моментъ — съставянето на помирителенъ записъ. Законътъ въ единъ арбитражъ — това е помирителниятъ записъ.

Б. Павловъ (д): То не е законното, г. Стойчо Мошановъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Павловъ! Вие се държите за думата. Азъ казвамъ помирителния записъ — това е законна въ кавички въ арбитражния процесъ, но когато се говори кавичкитъ не се виждатъ. Вие какво искате — да ме обвините въ невежество ли?

Б. Павловъ (д): Не, въ грѣшка на езика.

С. Мошановъ (д. сг): Тогава защо правите това прекъсване?

Този помирителенъ записъ, г. г. народни представители, подписанъ отъ едната и другата страна днесъ се атакува тукъ предъ васъ.

Г. г. народни представители! Не е моментътъ днесъ да се атакува единъ помирителенъ записъ предъ насъ съ огледъ да се тегли последствието за унищожението на решението. Да се прави критика за неизпълненъ дългъ отъ страна на изпълнителната властъ това го разбирамъ, това го оправдавамъ, въ всѣки моментъ народното представителство, даже когато е изправено предъ свършения фактъ, даже когато гласува една сума по силата на единъ изпълнителенъ листъ, може да каже на правителството: „Г-да, ние ще платимъ тази сума, обаче вие не изпълните вашия дългъ тъй, както законитъ повеляватъ“. За съставянето на помирителния записъ вие можете да търсите министерска отговорностъ, било политическа, било гражданска, но следъ като помирителниятъ записъ е подписанъ отъ дветѣ страни и като нѣмате инстанция да го атакувате, вие аргументи за атакуване съдебното решение не можете да търсите.

Въ какво се атакува по този въпросъ помирителниятъ записъ? Атакува се поставянето въ него на въпроса за валоризацията. Г. г. народни представители! Азъ ще изпѣля до край задължението си, което поехъ, заявявайки, че по същество на спороветъ нѣма да кажа нито дума. Азъ нѣма да аргументирамъ, дали е правилно да се платятъ

30 или 35 или 50 стотинки златни за всеки присъден златен лев, защото аз не съм разгънал — признавам ви го и това не е абсолютно нужно за тезата, която защитавам — нито една страница от цълата стая със документи и доказателства, които са представени при разглеждането на този дъла, но аз искам да поставя и да реша въпроса за валоризацията формално: съ право ли е поставен въпросът за валоризацията от изпълнителната власт, запознали ли е правителството на г. Цанков интересът на държавата, когато е давало пълномощно да се създаде и състави помирителният запис във тази му форма?

Аз няма да си служа с мои аргументи. Аз ще си служа с аргументите на г. Джидров, адвокат на държавата по този процес, който и по престиж на юрист, и по положение на защитник на държавата най-добре ни дава възможност да преценим този въпрос.

Какво ни каза г. Джидров в книгата „Валоризация на плащанията“, която като мемоар да е представена в арбитражния съд. Той твърди, че клаузата за валоризацията е поставена в помирителния запис по искането на държавата, за да се запазят интересите ѝ. Аз ще чета това, което той е писал. (Чете): „Като поддържа една претенция от 7.867.455 златни лева, предприятието в същност претендира да получи днес от държавата повече от 180.000.000 български лева“. Тук внимавайте, г-да. — „Вследствие възражението на държавата против тази златна претенция, която е от естество да отрови обществото, дружеството прие да се предостави на арбитражния съд да се произнесе по валоризацията на сумите, които евентуално биха били присъдени и по този начин то измисти договорната основа за плащанията — постановлението на чл. 100 от поемните условия“. И по-нататък г. Джидров продължава: „Съ това — от гледището на противната страна — арбитражният съд не е свързан с никакъв договорен текст даже и тогава, когато той може да има приложение в случая. Предоставено му е право свободно да обсъжда въпроса за плащанията и да го разрешава по справедливост, която да отговаря — именно, тезата, която поддържат всички защитници на държавата, а и ние заедно с нейните адвокати днес по този въпрос сме единодушни — „на правното съзнание на народа в страната, в която се издава правосъдие. Постановянето на пункт втори в помирителния запис“ — а той е пунктът за валоризацията — „има само една цел, да се даде свобода на съда да излъже из желаните рамки на договора, ако той наистина установява едно задължително плащане в злато“.

Ето ви тезата. За да се освободи държавата при разглеждане на процеса от евентуалността, щото арбитражният съд, държейки на буквата на договора, да приеме, че плащанията трябва да стават в злато ефективно, тя е взела инициативата да скъса тоя договор, да скъса, както казва г. Джидров, желаните вериги на тоя договор и да предостави на съда тоя въпрос да го разреши по-справедливо.

Значи, не за удовлетворение исканията на предприемачите да се валоризират техните искания, а по настояване на държавата, която е мислила, че ще има по-изгодни позиции пред арбитражния съд, се поставя тоя въпрос, който съ право г. Данаилов каза, че така, както се поставя, се касае за девалоризация, а не за валоризация.

Г. г. народни представители! Всички арбитражни съдилища от първия до четвъртия казват в своите решения, че безспорно е установено, какво държавата трябва да плати злато ефективно. Но понеже предприемачите са се съгласили да предоставят тоя въпрос на преценката и на справедливостта на съдините, то тй, ценейки тежкото финансово положение на държавата, в интереса на държавата присъждат в златни франка ефективно, но да бъдат платени на по-нисък курс.

Това е, г-да, основата на цълия въпрос по валоризацията, за която тук от няколко дни има стремеж да се докаже тъкмо обратното, че това са предприемачите, които са наложили да се произнесе съдът по въпроса за валоризацията и че съ това е ошетен държавата, понеже е вписано разглеждането на тоя въпрос в помирителния запис. Че това е било необходимо да стане, е на мнение и г. Джидров, именит юрист и защитник на държавата.

Ц. Табаков (зан): И той е арбитражен съдия.

С. Мошанов (д. сг): Той не е арбитражен съдия.

Ц. Табаков (зан): Не е ли?

С. Мошанов (д. сг): Не е.

При това, г-да, вписването на пункта за валоризацията в помирителния запис е станало по искане на г. Казасов в времето, когато той е бил министър на железниците, когато управлението ни беше коалиционно с г. г. широките социалисти.

Т. Мечкарски (з. в): Пак широките са виновни!

С. Мошанов (д. сг): Аз не искам от това да вадя аргумент за партийна атака, но искам да кажа, кой би могъл при това положение да подозира, че една честна душа, като тази на г. Казасова, ще може да подчини своята воля на интереса на предприемачите и да подпише един договор, който ще има за задача да послужи на предприемачите във вреда на държавата.

П. Атанасов (с. д): Ние ви го дадохме.

С. Мошанов (д. сг): Недейте се отрича от него. Няма защо да се срамувате от него.

П. Атанасов (с. д): И Чернооков ви дадохме.

С. Мошанов (д. сг): Аз исках съ това само да ви покажа човъка, който е подписал първия помирителен запис с клаузата на валоризацията.

Х. Баралиев (с. д): Защо говориш за този човък, когато фактите говорят друго?

С. Мошанов (д. сг): Говоря ви за него, за да ви докажа, че той като човък представлява всичката гаранция и че не може да бъде оръдие на предприемачите. И ако именити юристи, като Джидров, са съставили помирителния запис, и ако г. Казасов, като министър на железниците, е подписал този помирителен запис с тази клауза за валоризация, то е затова, защото са схващали, че така най-добре ще бъдат защитени интересите на държавата.

Г. г. народни представители! Когато цълият този въпрос ви се представя в тази светлина, когато виждате, че по този въпрос са поети задължения от страна на изпълнителната власт, по силата на мандата, който ѝ е даден в закона, да внесе въпроса за валоризацията в помирителния запис, когато иде след това арбитражният съд, занимава се с въпроса, и в всичките арбитражни решения тоя въпрос е разрешен, какъ вие ще считате, че това са мотиви, за да можем ние, Народното събрание, законодателното тяло, да касираме и да унищожим този съдебен акт?

Г. г. народни представители! Може би по отношение на процентите на валоризацията има разлики, но не ви ли прави впечатление, не ви импонира, че всички супер-арбитражи, качества на които ви казах какви са, четейки и тълкувайки текстовете на договорите, ви казват: правото е това, което г. Никола Мушанов вчера считаше в речта си за парадокс, че по силата на договора трябва да се плати злато ефективно, но всичките арбитражи, без изключение, намаляват от златото ефективно и присъждат по-нисък курс. Нима може да се допусне, че нкой от супер-арбитражите не е знаел двата закона, когато от дебатите и от мемоарите, приложени навремето, се вижда, че всички предприемачи и държавата са се силали на този закон: закона за платежни средства на българската Народна банка от 1919 г. и закона за отмяне мораториума от 1921 г.? Цълата защита се силала на този два закона, въпросът е бил изнесен пред арбитражните съдилища в цълата му ширина. Висши магистрати, следващи един след друг — не се касае само за един арбитражен съд — всички признават, че тия два закона не може да се приложат по отношение задълженията на държавата.

Е, г. г. народни представители, когато тук пред нас, които сме 200 души народни представители, се атакува едно арбитражно решение и се иска неговото унищожение, какъте кое трябва да бъде за нас по-много, преди да дадем своя глас като хора обективни, като хора съвест — това ли мнение, макар против интересите на държавата, но в всеки случай мнение на магистрати, върху независимостта на които нкой не може да хвърли ни най-малко подозрение и които казват, че тия два закона са

неприложими, или противното мнение на господата отъ опозицията, които уважавамъ, които почитамъ, макаръ и да сѣ наши политически противници; но които не могатъ да иматъ по въпроса нито безпристрастието, нито независимостта на суперъ-арбитритъ. Може да е грѣхъ, може да е една невѣрна преценка, но въ всѣки случай вие не можете да ни обвинявате въ подлостъ, нито да ни заплашвате съ сѣдъ и не знамъ какво си, затуй, че ние сме възприели преценката по тълкуването на закона на най-висшиятъ магистратъ въ тая страна, а не преценката на наши политически противници, които може би по този въпросъ гледатъ да направятъ една стѣпка напредъ въ борбата си съ своя политически противникъ.

Така стои, г-да, цѣлиятъ този въпросъ за валоризацията.

Но все въ този редъ на мисли, какво ние, Народното събрание, сме правили, г-да? Ами тази валоризация, г. г. народни представители, ние сме я ратифицирали, съ наше съгласие сѣ извършвали плащания по валоризирани левъ. Безъ да се направи никакъвъ протестъ нито отъ тукъ (Сочи лѣвицата), нито отъ тукъ (Сочи дѣсницата), гласувани сѣ кредити да се изплатятъ присѣдени суми по едно влѣзло въ законна сила арбитражно решение, въ което се предвижда валоризация.

Х. Баралиевъ (с. д): Колко пъти сме вдигали гюрултия противъ тѣхъ!

С. Мошановъ (д. сг): Г. Баралиевъ! Имайте търпение, ще видите, че съмъ правъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Все заобикаляте.

С. Мошановъ (д. сг): Нищо не заобикалямъ, говоря съ законъ въ рѣще, и имайте търпение да ме чуете, кога ние сме ратифицирали тази валоризация.

К. Пастуховъ (с. д): Кой е ратифициралъ тази валоризация?

С. Мошановъ (д. сг): Ние, Народното събрание, г. Пастуховъ. Вие знаете, че по отношение на решение на Народното събрание, съ което се поематъ договорни задължения, нѣма опозиция и нѣма правителство дотолкова, доколкото ще задължава държавата. Остава политическата отговорност, и по нея ние ще говоримъ, но сега ще се говори тукъ за задължителността на решение на Народното събрание. относително договорни отношения на държавата.

Г. г. народни представители! Решението по първото арбитражно дѣло за Варненското пристанище, което не е предметъ на тия спорове, е било издадено на 30 априль 1925 г. Въ това арбитражно решение изрично се признава валоризацията и въ него се валоризиратъ 35 златни стотинки за единъ златенъ левъ. Това става, както казахъ на 30 априль 1925 г. Презъ м. юлий с. г., 3 месеца следъ издаването на това арбитражно решение, г. Петъръ Тодоровъ, тогавашниятъ министъръ на финансите вънеса извънредния бюджетъ за 1924/1925 финансова година и въ гл. II „Изучвания и построявания на пристанища“, въ § 19 е предвидена сума за изплащане присѣдената отъ арбитражния сѣдъ сума за Варненското пристанище. По този извънреденъ бюджетъ сѣ говорили тогава представители и отъ опозицията и отъ болшинството. Тогава и г. Пастуховъ е вземалъ думата и е занималъ Народното събрание по единъ параграфъ отъ тоя извънреденъ бюджетъ, а именно за построяването на Народния театръ. Дюлферовиятъ планъ за Народния театръ е разискванъ съ всички подробности. Говорено е даже и за откупуването на едно мѣсто на покойния Белковски. Днесъ като четѣхъ дневниците, видѣхъ, че тогава съмъ влѣзълъ съ моя приятелъ г. Чернооковъ въ много остри пререкания.

П. Анастасовъ (с. д): Сега приятель.

С. Мошановъ (д. сг): И тогава приятель. По параграфа, въ който е билъ предвиденъ кредитъ за изплащането присѣдената отъ арбитражния сѣдъ сума за Варненското пристанище, въ решението на който сѣдъ изрично се признава валоризацията, че се плаща 35 златни стотинки за единъ златенъ левъ, не е имало никакви разисквания. Разисквания е имало по най-незначителни параграфи, но никой не е обѣдилъ жбъ по параграфа за присѣдената сума за Варненското пристанище. И Народното събрание е решило да се изплати тази сума и тя е изплатена. Азъ питамъ днесъ, г. Януловъ: Вашето предложение — на което ще се

върна по-късно — какво последствие може да има вече за това арбитражно решение? Съ това, г. г. народни представители, азъ искамъ да кажа, че решенията на арбитражните сѣдилища съ валоризация ние сме ги ратифицирали еднѣжъ, като сме решили съ бюджета да се изплати присѣдената сума по едно арбитражно решение, въ което се извършва валоризация. Но нѣщо повече, г-да.

Т. Мечкарски (з. в): Гласувало се е набързо.

С. Мошановъ (д. сг): Гласува се параграфъ по параграфъ, г. Мечкарски. Следъ това решение, да се изплати присѣдената сума за Варненското пристанище, съ което се признава принципа на валоризацията, Народното събрание гласува два закона за измѣнение на закона за арбитражитъ. И знаеки се вече, че арбитражниятъ сѣдилище сѣ възприели принципа на валоризацията, при все това, никой отъ опозицията и никой отъ болшинството не е повдигналъ въпросъ при разискването на тия два законопроекта, че е време, понеже има едно решение на арбитраженъ сѣдъ, който приема валоризацията, да измѣнимъ закона за арбитражитъ, преди да се подпишатъ помирителните записи, въ смисълъ, който Вие предлагате сега. Тогава е билъ моментътъ, при двѣт измѣнения на закона, съ които специално се урежда тази материя. Но никой не е направилъ възражение, тия две измѣнения на закона ставатъ, съставятъ се помирителните записи и идваме до решенията.

Ц. Табаковъ (зан.): Защо е пропусната тази работа?

С. Мошановъ (д. сг): Нищо не е пропуснато.

Ц. Табаковъ (зан.): Какъ нищо не е пропуснато?

С. Мошановъ (д. сг): Съ факта, че се съзнава, че въ интересъ на държавата е било този въпросъ за валоризацията да се ратифицира.

П. Анастасовъ (с. д): Въ нѣкое пошно заседание е минало набързо това.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ ви казахъ, когато говорихъ за прокарването на тия законопроекта, че тѣ не сѣ минали контрабанда, а сѣ станали разасквания по тѣхъ — та, казвамъ, сигурно, схващането на държавата е било, че е въ неинъ интересъ, особено следъ като е видѣла мотивитъ на първото решение, да предостави на арбитражниятъ сѣдилища въпросътъ за валоризацията, защото въ това решение първиятъ председател на Върховния касационенъ сѣдъ и върховниятъ прокуроръ казватъ, че по договора държавата трѣбва да плати злато ефективно, но предъ видъ на икономическитъ и други условия, трѣбва да се облекчи положението на държавата. И благодарение на това, че е вписана клауза въ помирителните записи за валоризация, сѣдътъ може да се занимае съ този въпросъ, вследствие на което не валоризира, а девалоризира. И когато правителството е имало предъ видъ, че най-компетентнитъ юристи, които влизатъ въ състава на този сѣдъ, който е разглеждалъ това дѣло. . .

Х. Баралиевъ (с. д): (Възражава нѣщо)

С. Мошановъ (д. сг): Моля, оставете ме да говоря. Вие три дена говорите, оставете и азъ да кажа нѣколко думи. Вие искате да ме накарате да повтора мисълта си, понеже това е ключътъ на цѣлия въпросъ.

П. Анастасовъ (с. д): Никакъвъ ключъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Никакъвъ ключъ. Договоритъ, които се сключватъ между българскитъ подданици не могатъ да бждатъ противоречиви на българскитъ закони.

Н. Кемилевъ (д. сг): Е, ти разбирашъ!

С. Мошановъ (д. сг): Азъ признавамъ на г. Баралиева правото. . .

Х. Баралиевъ (с. д): Хората внесоха въ банката златни ефективи, а имъ дадохъ книги. Това е цѣлъ грабежъ! Ами реквизицитъ какъ ги платихте?

П. Анастасовъ (с. д): А на предприемачитъ се плаща въ злато.

Х. Баралиевъ (с. д): Тамъ е цѣлиятъ въпросъ, всичко друго е заобикаляне на въпроса.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни)

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Трѣбва да се разберемъ по този въпросъ. Азъ още отначалото на речта си казахъ, че не ида да защитавамъ...

Х. Баралиевъ (с. д): (Възразява нѣщо)

П. Анастасовъ (с. д): Ще има новъ чл. 4.

Т. Мечкарски (з. в): Той ще бѣде чл. 5.

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Моля, г-да!

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Г. Баралиевъ очевидно — нека ми позволи тази дума — иска да направи диверсия. Азъ казахъ, че всѣки единъ отъ насъ има свободата на съвѣстта да прецени мотивитѣ на първия арбитраженъ съдъ, дали да върва или не на тия върховни магистрати. Г. Баралиевъ не иска да върва на тѣхъ. Той счита, че неговата правна съвѣст е по-силна, че неговитѣ тълкувания на текстоветѣ на законитѣ сѣ по-умѣли. Това е негово право, никой не може да му го откаже. Но азъ казвамъ: може ли да се търси престѣпление въ това, че правителството, когато е подписвало втори компромисъ, е имало предъ видъ първото арбитражно решение, въ което изрично се казва: добре че сѣ приели предприемачитѣ да се постави на разглеждане отъ съда въпросътъ за валоризацията, за да можемъ да смъкнемъ малко отъ това, което е трѣбвало по силата на договора да се присъди. Тая мисль азъ искамъ да изтъкна предъ васъ. И сега, г. г. народни представители, ние сме предъ решението, издадено при това положение. И вследствие на това решение, вѣлѣло въ законна сила, безспорно, отъ гледище на правото, правителството ира отъ насъ кредитъ. Отъ тази страна (Сочи лѣвицата) се каза: не, нѣма да плащаме, това решение е незакономѣренъ актъ, то не може да има сила на сѣдебенъ актъ, задължителенъ за държавата. Вие нѣма да платите по него.

Ц. Табаковъ (зан): Точно така е.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Това нѣщо може да се каже, ако ние нѣмаме конституция, ако нашата форма на управление не е тая, която имаме.

Ц. Табаковъ (зан): Вие единъ часъ говорите за висши магистрати, безъ да споменете нито дума за грабежа, който е извършенъ спрямо българския народъ. Тамъ е въпросътъ. А никой не се съмнява въ тия магистрати.

С. Мошановъ (д. сг): Ние се различаваме, ние имаме два менталитета. Единиятъ въ честъ на насъ, другиятъ въ честъ на васъ. Вие считате, че за да се задоволи общественото мнение, даже тогава, когато то не е право, ние сме властни да погазимъ законитѣ. Не е така, обаче. Dura lex, sed lex. Може да е много тежко, но ние, Народното събрание, имаме задължението да се самоограничаваме.

Я. Сакжзовъ (с. д): Ние тукъ не сме съдъ. Вие грѣшите въ това отношение, г. Мошановъ. Народното събрание не е събрание на съдии; Народното събрание не е събрание на академици. Нито истината, нито правото действуватъ винаги тукъ. Дотолкова, доколкото въ единъ моментъ народнитѣ представители схващатъ истината, тѣ сѣ за нея; дотолкова, доколкото въ другъ моментъ тѣ схващатъ кѣде е правото, тѣ сѣ за правото. Но когато животътъ — този животъ, който ние живѣемъ, на който ние се подчиняваме, който ние се мѣчимъ да изразяваме въ нашитѣ действия тукъ — когато тоя животъ ни накара следъ три години да видимъ, че истината преди три години е била лъжа, че правото преди три години е криело въ себе си неправда, тогава ние казваме туй, което отъ вчера и завчера говоримъ тукъ. (Шумъ всрѣдъ сговориститѣ)

А. Пиронковъ (д. сг): Така мислѣше и Стамболийски.

Х. Мариновъ (з. в): Но ние не валоризирахме.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Туй, което каза г. Сакжзовъ, това сѣ думи на единъ общественикъ. Азъ го разбирамъ. Това е негово гледище за по-

следицитѣ на това решение, по които последици всѣки единъ може да има мнение.

Я. Сакжзовъ (с. д): Въ всички парламенти е така.

С. Мошановъ (д. сг): Позволете ми да кажа една цѣла фраза.

Я. Сакжзовъ (с. д): Английскитѣ парламентъ всѣка година измѣнява своитѣ гледища.

П. Стайновъ (д. сг): Но не измѣнява договоритѣ, подписани отъ държавата, г. Сакжзовъ. Вие имате много погрѣшно мнение за Английския парламентъ, ако мислите, че той може да посегне на договоритѣ, подписани отъ държавата. Нито Магдоналдъ, нито другъ е посѣгналъ на договори, подписани отъ държавата, както вие искате сега това.

Я. Сакжзовъ (с. д): Когато види въ договора грѣшка, Народното събрание е гл. правото си да го измѣни.

С. Мошановъ (д. сг): Касае се, г. г. народни представители, за настоящето становище спрямо този сѣдебенъ актъ. И тукъ азъ отговорихъ така, безъ да искамъ съ това да го вмѣня въ вина на г. Цено Табаковъ. Тукъ има два менталитета, и ние имаме проявитѣ на тия два менталитета въ нашия общественъ и политически животъ. Единиятъ менталитетъ е, че за да се задоволи общественото мнение, може да се погазва и законъ, може да се погазва и конституция. Вие сте последователни — азъ това не го отричамъ. Това бѣше цѣлата политика на Стамболийски. Това бѣше законътъ за сѣдене виновницитѣ за народната катастрофа. Тамъ тѣ (Сочи земледѣлцитѣ) имаха сътрудници — разбира се по съвѣстъ, не мога да ги упрѣкна въ това — и отъ групата на широкитѣ социалисти.

П. Анастасовъ (с. д): Ние се гордѣемъ за това.

С. Мошановъ (д. сг): Гордѣйте се за това. Добре, че го казвате.

П. Анастасовъ (с. д): Виновницитѣ за народната катастрофа трѣбва да отговарятъ.

С. Мошановъ (д. сг): Вие ми противоречите даже това, когато съмъ съгласенъ съ Васъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Когато се обяви войната, спази ли се конституцията?

П. Анастасовъ (с. д): Затуй сме дошли до това дередже, защото въ България вина има, но виновници нѣма. Така и вие ще си умиете рѣцетѣ и 160 милиона лева ще се прѣснатъ, ще охраните партизанитѣ си.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Тѣзи пререкания, тѣзи възбуждения ми сѣ най-силниятъ аргументъ, когато азъ ще завърша: нима въ една такава атмосфера, при възбудени страсти, вие ще решавате тѣзи строги въпроси на частното право, на частнитѣ интереси, ще мѣрите стотинкитѣ на валоризацията и правоотношенията по договоритѣ? Оставете да се изкажа именно по тѣзи въпроси, по които азъ считамъ, че ние, като Народно събрание, трѣбва да се произнесемъ. Азъ признавамъ, че действително имаме два менталитета. Вашиятъ менталитетъ е, че за удовлетворението на общественото мнение може да се направи всичко отъ страна на законодателната властъ. Когато се разглеждаше законътъ за народната катастрофа, всички сѣ увлѣчение слушахме и четѣхме речта на г. Никола Мушановъ. Навремето границата на тия два менталитета почваше много по-отлѣво. Днесъ вие идете съ сѣщия аргументъ. Тоя бѣше аргументътъ на г. Пастухова: „Има едно обществено мнение по тѣзи въпроси, то е отровено отъ тѣзи въпроси“. — Да, отровено е, но отъ политически разпри. — „Ние трѣбва да го задоволимъ и, за да го задоволимъ, ние ще скжсаме единъ сѣдебенъ актъ“.

Нѣкой отъ социалдемократитѣ: Ще го скжсаме.

С. Мошановъ (д. сг): Прави сте да го кажете. Това е вѣщиятъ менталитетъ. Но това не може да бѣде менталитетътъ на тѣзи, които стоятъ на базата на конституцията. (Възразения отъ лѣвицата)

Най-после ще апелирамъ за себе си милостъ: имайте милостъ, г-да! Оставете ме да говоря. Виждате, че сили не ми останаха. И азъ съмъ човѣкъ, и азъ имамъ нерви и единъ максимумъ на човѣшка енергия. Все-таки ще признаете, че и азъ изпълнявамъ моя дългъ, както вие считате, че изпълнявате вашия.

Н. Кемилевъ (д. сг): За г. Желѣзковъ тая работа е лесна, защото той получава чисто злато отъ Москва и се хили тамъ.

С. Мошановъ (д. сг): Сега, г. г. народни представители, азъ навлизамъ въ последната фаза: какво да правимъ съ това законодателно предложение на г. Януловъ? Г. г. народни представители! Предложението на г. Януловъ не може да се гласува отъ Народното събрание.

К. Лулчевъ (с. д): Защото е противоконституционно!

С. Мошановъ (д. сг): Не защото е противоконституционно. Г. Лулчевъ! Ето какви ще бъдатъ последиците, ако се гласува предложението на г. Януловъ. Г. Януловъ ни предлага: за сумитъ, които сж присѣдени съ арбитражни решения въ златни франка, цифритъ да останатъ сжщитъ, като, вмѣсто „златни франка“, се пише „лева“. Ако Народното събрание приеме предложението на г. Януловъ, ето какъвъ ще бѣде резултатътъ, който ще се получи. Ще взема най-напредъ едно предприятие, за което отъ арбитражния сѣдъ е присѣденъ най-високъ процентъ на валоризация, следъ това всички предприятия.

По предприятието Девня — Добричъ сѣдътъ е присѣдилъ да се платятъ 718.232 златни франка, главница и лихви. Ако приемемъ предложението на г. Януловъ, държавата ще трѣбва да плати 718.232 л. А само за разноски за арбитражитъ,...

Отъ лѣвицата: Е-е-е!

С. Мошановъ (д. сг): Чакайте да видите. — ... за всичитъ лица трѣбва да се платятъ 875.000 л. Какво излиза тогава? Че съ тая сума, която ще имъ дадемъ, тѣ даже нѣма да могатъ да платятъ разноска по дѣлото, а камо ли своитъ дългове.

Г. г. народни представители! Вие виждате какво може да бѣде логическото послѣствие отъ такива предложения, които се подхвърлятъ на общественото мнение тукъ, на народното представителство съ маската на справедливостта, когато въ сжщностъ ще насадимъ най-големъто безправие, ако действително приемемъ предложението.

И. Януловъ (с. д): (Възразява)

С. Мошановъ (д. сг): Г. Януловъ! И за сирацитъ, и за инвалидитъ ние трѣбва да имаме грижи, ние имаме грижи, но недейте смѣсва тукъ сирацитъ и инвалидитъ, недейте спекулира съ тѣхното нещастие, когато искате да получите единъ политически резултатъ по въпроса за арбитражитъ решения. Азъ искамъ да изнеса предъ васъ, че, ако днесъ приемемъ Вашето предложение, ние ще дойдемъ до този абсурдъ, щото съ присѣденитъ суми хората да не могатъ да заплатятъ дори разноска по дѣлото. Но ще кажете: тогава разноска ще трѣбва да се намалятъ пропорционално.

Н. Андреевъ (р): Разбира се.

С. Мошановъ (д. сг): Разбира се, казва г. Андреевъ. Значи ние, г-да, трѣбва да ревизираме цѣлото решение, ние трѣбва да издадемъ ново решение, въ което да кажемъ, колко трѣбва да плати държавата.

Значи, г. г. народни представители, предложението на г. Януловъ въ тая му форма, безспорно, не може да се приеме. Азъ вѣрвамъ, че въ съзнанието на всѣки единъ отъ васъ е, че Народното събрание не може да свърже името си съ едно законодателно предложение, което ще обезсили до смѣшностъ, до подигравка, до безправие решението на арбитражния сѣдъ. Другиятъ начинъ, който г. Никола Мушановъ снощи поддържаше...

П. Миновъ (з. в): Кажете, на предприемачитъ какво коствуватъ предприятията?

С. Мошановъ (д. сг): Г. Миновъ! Какво коствуватъ предприятията на предприемачитъ не е моя задача въ този моментъ.

П. Миновъ (з. в): Щомъ не го казвате, следователно, е въ Вашъ ущърбъ.

С. Мошановъ (д. сг): Вие чуите моя аргументъ. Съгласни ли сте вие, че трѣбва да се приеме това предложение на г. Януловъ така, както е, когато то има за послѣствие да обезсили арбитражитъ решения, понеже присѣжда само толкова, колкото е похарчено само за разноска, когато, безспорно, намѣренията сж били други? Значи, предложението на г. Януловъ така, както е, въ неговата цѣлостъ трѣбва да се отхвърли. Това е заключението, което азъ искамъ да направя.

Другиятъ модусъ, който се предлага тукъ, е този на г. Никола Мушановъ. Той казва: ние трѣбва да бѣдемъ тукъ висша контролна властъ. Ние не можемъ да не следимъ като върховенъ управителенъ органъ въ тая страна, какво става въ нея, особено когато се иска държавата да плаща. Вслѣствие на това ние имаме право да се произнесемъ. Висша контролна властъ, да. Азъ казахъ още въ началото, че именно по такъвъ въпросъ може да се търси политическа отговорностъ на кабинети, може да се търси и гражданска отговорностъ на кабинети. Ние имаме тия си права, тѣ оставатъ цѣлостни, тѣ не се перимиратъ, тѣ даже не изчезватъ съ факта, че ние днесъ ще одобримъ тоя кредитъ. Отговорността на тѣзи, които сж създали арбитражитъ дѣла, остава цѣла, въпрѣки че ние ще вотираме кредита. Така се поставя въпросътъ конституционно. Въ туй отношение, нашитъ права на висша контролна властъ оставатъ. Но висша контролна властъ по сѣдебни решения — моитъ отношения съ г. Мушановъ ми прѣчатъ да бѣда по-свободенъ въ преценката на подобно заключение. (Ръкоплѣскания отъ сговориститъ) Въ всѣки случай, г. г. народни представители, ако ние приемемъ, че можемъ да бѣдемъ висша контролна властъ на сѣдебни решения, най-напредъ би трѣбвало да се приеме правото на Парламента да бѣде висша контролна властъ и по решения за трети лица. Защото повече може да се поддържа, че по отношение на трети лица можемъ да ревизираме решения, отколкото да ревизираме такива по дѣла, въ които ние сме страна. Това е все едно ние да издадемъ законъ-решение. Г. Мушановъ въ миналото, въпрѣки общественото мнение въ него моментъ, се бори противъ законъ-присѣда. И когато не можемъ да издадемъ законъ-присѣда, вие претендирате сега да издадемъ законъ-решение!

Н. Мушановъ (д): Тогава не сте разбрали думитъ на Мушановъ.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ съмъ много доволенъ, ако действително това не е било гледището на г. Мушановъ.

Н. Мушановъ (д): Азъ преди всичко не съмъ давалъ заключение, какво трѣбва да се направи, а сега ще го дамъ. Въ моята речъ не съмъ казалъ какъ да се постѣпи.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ знамъ, че всички разумни хора, които сж дали заключения и предложения, ще ги оттеглятъ. Азъ съмъ сигуренъ въ това. Ще остане само шумътъ.

Н. Мушановъ (д): Г. Ляпчевъ! Тия въпроси вие хичъ не ги поставяте тъй, както трѣбва да се поставятъ. Но да свърша, защото не обичамъ да апострофирамъ.

За менъ най-деликатенъ въпросъ, върху който се спрѣхъ и вчера, е този: доколко можемъ да запазимъ авторитета на сѣдебната властъ, която винаги съмъ почиталъ. Азъ имамъ амбицията — и ми е драго да го повторя — на този здравъ принципъ толкозъ години да държа наедно съ г. Ляпчевъ, когато той бѣше въ нашата срѣда.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ не съмъ възпитаникъ на вашата срѣда, а мнозина отъ васъ сж мои възпитаници. Всички по-късно сте тамъ, отколкото азъ.

Н. Мушановъ (д): Нѣма по-закъснитѣ въ разбиранията си отъ Васъ тукъ, между насъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Нѣма по-твърдъ отъ менъ.

Н. Мушановъ (д): Трѣбва да довърша мисълта си. Азъ щадя авторитета на сѣдебната властъ и, второ, щадя и законодателната властъ, когато е длъжна да направи нѣщо.

И вчера ви казахъ, че това е тѣсната пѣтечка, по която трѣбва да вървимъ, за да намѣримъ единъ изходъ отъ положението, въ което се намираме. Азъ и партията, отъ която изхождамъ, колчемъ пѣти тукъ сѣмъ се повдигали подобни въпроси, винаги сме предугаждали края и сме ви подканвали съ предложения какво да направите. Вие си правѣхте оглушки. По всички въпроси сѣмъ правилъ писмени предложения, вие не ги уважавате. Азъ ви казахъ, че ще дойдемъ до този край: когато хемъ ще трѣбва да се възстанови правото, хемъ да се запази авторитетътъ на съдебната властъ и да търсимъ изходъ. Върху това искамъ да обърна вниманието ви. Всѣкога — и оня денъ, и днесъ, както и утре, винаги — ние, демократитѣ, и онѣзи, които почитатъ демократичната доктрина, стоимъ и ще стоимъ на принципа на раздѣлението на властитѣ, ще стоимъ на становището винаги да отдѣляме съдебната властъ отъ законодателната.

Отъ сговориститѣ: Ха, така.

С. Мошановъ (д. сг): Азъ сѣмъ много доволенъ.

Н. Мушановъ (д): (Къмъ болшинството) Чакайте. Тѣзи работи само съ крѣсци не се решаватъ. — Отъ туй демократично становище никога не сме се отказвали, а винаги на него стоимъ. И вчера цѣлата ми речъ целѣше да се мѣчимъ да намѣримъ изходъ.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Кажете кжде е?

Н. Мушановъ (д): Ще го кажемъ чрезъ нашия ораторъ, който днесъ ще говори.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: А-а-а! Другъ ораторъ!

Н. Кемилевъ (д. сг): Интересно е да дойде държавниятъ адвокатъ г. Малиновъ, който е билъ защитникъ на държавата, той да говори.

Н. Мушановъ (д): Г. Малиновъ е защищавалъ държавата, както я защищаваме ние днесъ. Убеденъ сѣмъ, че нѣма да има човѣкъ, който да каже, че той не е защищавалъ държавата както трѣбва, съ способностъ и съ честъ.

С. Мошановъ (д. сг): Това е безспорно.

Н. Мушановъ (д): Тогава недейте мѣси хора, които ги нѣма тукъ. Г. Малиновъ защити интереситѣ на държавата добре. Недейте подмѣта въпроси, които никогажъ тукъ не сѣмъ поддържалъ. Вѣрно е това становище, на което стоя.

Но да свърша. Съ теорията на г. Сакъзовъ азъ не сѣмъ се съгласявалъ никога въ миналото. Вчера нарочно говорихъ, че законитѣ не мога да се измѣнятъ съгласно нѣкаква отвлѣчена идея за справедливостъ, защото понятието справедливостъ е относително. Има една справедливостъ, — тя е законната. Но тамъ не е въпросътъ; ние ще ви кажемъ какъ се слава въпросътъ. Нѣма защо да предпришавате въпроситѣ. Сега ще ви кажа само това, че въ вечерашната си речъ не сѣмъ посочвалъ начинъ, по който да се излѣзе отъ положението. Начина за излизане отъ положението ще го чуете днесъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Шомъ отъ Васъ не го чухме, казанъ отъ г. Павловъ, той нѣма значение.

Н. Мушановъ (д): Вчерашната ми теза, бѣше да убѣдя г. Ляпчева. И азъ сѣмъ доволенъ, че въпрѣки неговото ви роглавство, той се преклони...

Отъ болшинството: А-а-а! (Смѣхъ).

Н. Мушановъ (д): ... да се дебатира предложението на г. Януловъ предъ вогирането на кредита. И азъ смѣтамъ, че туй е за честта на Парламента. Когато ни чуе днесъ, ще видите, че демократитѣ мислятъ и за законъ, и за обществено мнение, както винаги мислятъ, г. Ляпчевъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Само че онзи денъ, когато се разглеждаше въпросътъ за възнаграждението на адвоката на Рачо Петровъ, г. Мушановъ каза: „Скандално е решението на съда“ — и то не на арбитраженъ съдъ, а на Върховния касационенъ съдъ — да присъди

13.000.000 л. възнаграждение на единъ адвокатъ; но това е решение и нѣма изходъ...

Н. Мушановъ (д): Напротивъ, казахъ, да дирирмъ изходъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: ... за държавата, която действа като публична властъ. А сега, когато държавата е страна, г. Мушановъ ще оспорва решението на съда! (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Н. Мушановъ (д): Остави тѣзи въпроси — не ги разбирашъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. г. народни представители! Ако отъ тѣзи изяснения на г. Мушановъ може да има доволни, съ тѣхъ ще трѣбва да се наредя и азъ. Но снощи, когато г. Мушановъ произнесе своята речъ, не знаеше, че г. Ляпчевъ ще се съгласи да се постави на разглеждане предложението на г. Януловъ; г. Ляпчевъ си даде съгласието, следъ като г. Мушановъ свърши речта си. Г. Мушановъ, когато го прекъснахъ и му казахъ: „Касационенъ съдъ ли сме“ и той ми отговори малко шеговито, казваше тая фраза, която я има въ стенографскитѣ протоколи: „Никой не може да ми откаже правото, като законодателъ, на контролна властъ, когато виждамъ, че има едно решение, въ което, споредъ нашитѣ убеждения, има нѣщо, което трѣбва да се поправи“. Той още каза: „Ще трѣбва да вървимъ по тѣсната пѣтечка между законодателната и съдебна властъ“.

Н. Мушановъ (д): И сме я намѣрили, ще я видите; чакайте, ще я чуете. Намѣрили сме я пакъ васъ да спасяваме, а не насъ тукъ отъ опозицията. Ние за държавата си мислимъ.

С. Мошановъ (д. сг): Г. Мушановъ ще спасява насъ, но въ всѣки случай не по рецептата на г. Януловъ. Но азъ говоря за тази тѣсна пѣтечка, кждето законодателната и изпълнителната власти трѣбва да се срещнатъ.

С. Савовъ (д. сг): Тая тѣсна пѣтечка може да стане широкъ пѣтъ. Тамъ е злото.

С. Мошановъ (д. сг): Тѣ могатъ да се срещнатъ. Ако се срещнатъ, тѣ трѣбва взаимно да се поздравятъ като сили, еднакви въ тая държава, да се разминатъ и всѣка да върви по своя пѣтъ. Ако тази пѣтечка, която вие ще дадете, не бѣде толкова широка, за да могатъ, следъ като се поздравятъ взаимно, да се разминатъ, правовъ редъ въ тази държава не може да има. Но ще се каже: общественото мнение. Ние имаме случай, когато общественото мнение чрезъ референдумъ издаваше присъди. Нима ще ни се препорѣчва чрезъ референдумъ да решаваме парични спорове помежду държавата и нейнитѣ граждани?

Въ заключение, г. г. народни представители, ще кажа, какво отъ никого не може да се откаже, че ние се намираме предъ следната дилема: или ние ще признаемъ, че сме властъ и сме властни да унищожимъ арбитражнитѣ решения и ще ги унищожимъ, за да препратимъ пакъ на новъ арбитраженъ съдъ, при новъ помирителенъ записъ, или ние ще трѣбва да станемъ съдъ по същество и да измѣнимъ разпорѣббата на арбитражнитѣ решения и да кажемъ: това ще плащате на предприемчитѣ, а не това, което е присъдилъ независимиятъ, признатъ отъ насъ, упълномощенъ отъ насъ, арбитраженъ съдъ. Това е дилемата. Ние сме отишли предъ арбитраженъ съдъ. Азъ признавамъ, ние сме загубили дѣлото. Но може ли, г. г. народни представители, да се насади убеждението въ българския народъ, че той може да се подчини на едно арбитражно решение само когато това арбитражно решение му изнася, а когато не му изнася, да го унищожи? Може ли тия парадокси, може ли тия отрицания на най-елементарното понятие за правовъ редъ да се поддържатъ въ Народното събрание? Защото нѣма друга дилема.

Г. Желѣзовъ (раб): Има, има.

С. Мошановъ (д. сг): Коя е тя, г. Желѣзовъ? Вашата азъ я вече споменахъ, тя е болшевишката — чрезъ декретъ всичко да се унищожи. Но остава и политическата и гражданската отговорност за лицата, които сѣмъ действували. Но каквато и да бѣде политическата и гражданската отговорност на кабинета, който е създавалъ помирителния записъ, или на този, който е плащалъ, това не може да упражни ни-

какво влияние върху изпълнителната сила на съдебното решение, което е издадено. Това сж единственият разрешени на този въпрос. И решението, която ни се представя, е: г-да, това решение не може да има задължителна сила, ще го унищожим. Но, г. г. народни представители, преди не да го унищожим, трябва да признаем, че имаме право да се занимаваме и да търсим причини за унищожимостта на арбитражните решения, когато ние сж собствен закон сме отказали това право даже на тия институти, на които законът за гражданското съдопроизводство позволява. И това не бива да се забравя по този въпрос. Ние, които сме отказали даже на гражданските съдилища това право, въпреки че законът за гражданското съдопроизводство им дава правото да се произнасят по тия арбитражни решения, сега ще кажем: тѣ не могат да се произнасят, но ние можем, Г. г. народни представители! Даже ако решите, че имате право да се занимавате сж този въпрос, вие ще трябва да вземете вече въ детайлите на цѣлия въпрос и да видите, дали действително сж извършени тия нарушения, дали има данни, че тия нарушения сж извършени — това, което ни говорят политическият оратори от тая страна (Сочи опозицията), или пък това, което аз, пакъ като политически ораторъ, говоря, за да защита политиката на правителството. Ами че тукъ не се касае за наши партийни състезания и за политически резултати, които се чакат от тѣхъ. Между тия предприемачи има хора, които, каквото шете да кажете, както шете да ги окърбявате, да ги наричате „потосмукачи“, „думбази“, „кръвопийци“, но тѣ сж хора, които въ миналото сж вложили своята кръвъ, тѣ сж хора, които въ миналото сж вложили потѣта си, вложили сж бъдещето на децата си, за да творятъ имоти на тая държава, за да повдигнатъ благосъстоянието ѝ. Къде оставяте тѣхното право да дойдатъ тѣ предъ васъ да защитятъ своите интереси така, както тѣ знаятъ да педиратъ предъ васъ, че това арбитражно решение има всичката своя сила, че то не е единъ парцалъ книга, който вие можете да скжсате? Само тоя е пътътъ. Ако вие можете да признаете, че можете да бъдете съдии, за да унищожите едно арбитражно решение, вие ще трябва да дадете и правото на тия хора да се явятъ предъ васъ, за да педиратъ силата на това решение, че това, което г. Януловъ педира, е по-право, че това, което г. едикой си педира, е фантастично, и че истината е свършено друга. Какъ вие ще можете да посетите върху придобити тѣхни права по тоя свещенъ начинъ, чрезъ едно арбитражно решение, да го скжсате, безъ да изслушате тия хора? Тоя е пътътъ, ако решите, че можете да бъдете съдии! Другото предложение на г. Януловъ — въ тая му форма по своята парадоксалност не може да се приеме.

Въ прекъсванията азъ пропуснахъ да ви дамъ още една цифра, но сега ще ви я дамъ. Общо присъденото по тия арбитражни съдилища е 7462.213 златни франка. По предложението на г. Януловъ, значи, трябва да се платятъ 7462.000 л., когато само частъта, която тия хора ще трябва да платятъ за възнаграждение на арбитражътъ и на техническиятъ, вещи лица, които сж изключително въ тѣхна тежестъ, надминава 6.000.000 л. И понеже предложението на г. Януловъ довежда до единъ задъненъ сокакъ, явява се въпросътъ: дайте тогава да търсимъ, както казва г. Мушановъ, какво трябва да направимъ! Търсенето, г. г. народни представители, какво трябва да се направи, то е ние да решимъ процеса — ние, страната въ тоя съдъ, защото по тоя въпросъ Народното събрание е страна. Тукъ не се касае за закони по управлението, гдето ние ще решаваме независимо отъ лицата, които тия закони засѣгатъ, но се касае да унищожимъ единъ съдебенъ актъ, въ който сме страна. Това не бива да се забравя. Значи, ние, политически отговорни лица, ние, на които цѣлото обществено мнение гледа какво ще решимъ, ние, които можемъ да се страхуваме, че общественото мнение ще ни осѣди, ако присѣдимъ повече или по-малко — защото насъ сж пратили тукъ да пазимъ интереситъ на данъкоплатцитъ — ние, длъжницитъ, искаме да бъдемъ и съдии! Това и въ турско време не е било. Въ коя правова държава може да бъде това? Тѣзи сж двата пътища, които ни се сочатъ отъ опозицията. Кой е нашиятъ? Това е стариятъ, здравиятъ пътъ на признаване задължителната сила на съдебните решения, даже и тогава, когато тѣ сж противъ насъ, даже и тогава, когато, въ съзнанието ни е, че при издаването на тия решения, споредъ нашето гледище, не сж били съблюдавани всичките закони. Но другъ изходъ нѣма.

Г. г. народни представители! Азъ свършвамъ. Азъ, най-малко авторитетниятъ отъ тая страна (Сочи дѣсницата), се покачихъ на тая трибуна да говоря по въпроса. Вие не сте ме видѣли въ качеството ми на юристъ въ продължение на

6-годишна законодателна дейтелностъ нито единъ пътъ да се изкача тукъ, на това мѣсто, за да говоря по такива чисто юридически въпроси. Но азъ считахъ, че имамъ единъ дългъ къмъ цѣлата тая маса отъ народни представители, за които въпросътъ отъ юридическа гледна точка е неясенъ, не сж юристи, за да могатъ да го преценятъ,...

С. Савовъ (д. сг): Мене не ме е страхъ.

С. Мошановъ (д. сг): Бай Стоимене, това искамъ да кажа. — ... та когато тѣ ще бъдатъ изправени да влязатъ рѣка за или противъ, тѣхната съвѣстъ да бъде осветлена съ по-общи понятия. Нашия пътъ, който имъ соча, тѣ могатъ да взематъ, съ съзнанието, че изпълняватъ единъ дългъ къмъ едно управление, което, безспорно, има своите горчивини, има своите отговорности. Ние отъ тукъ (Сочи дѣсницата) вече много отговорности сме поемали по въпроси крупни, и политически и не политически, които сж наследство отъ миналото, въ създаването на които ние не сме имали никакво участие. Нито отъ тукъ (Сочи дѣсницата) излизе Дисконто, нито отъ тукъ излизе Деклозиеръ, нима отъ тукъ излизе всички арбитражни дѣла въ чужбина като последицие отъ войната? Падна се на насъ нещастната участъ да ги ликвидирме и при всѣки единъ случай да се хвърля върху насъ калъ, подозрения, мнителности и какво ли не. Но това е тежкиятъ кръстъ на управлението. Ние го носимъ и ще продължаваме да го носимъ (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ).

Председателъ: Има думата народниятъ представителъ г. Никола Андреевъ.

Н. Андреевъ (р): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Снощи единъ отъ правителственитъ вестници писа, че не всѣкога арбитражните решения, арбитражните съдилища сж за предпочитане при разрешаване на въпроси, на спорове между държавата и предприемачитъ на държавните предприятия. Тая мисль е вѣрна. Вѣрна е въ тоя смисль, че много пъти тия частноправни спорове, разгледани по частенъ редъ, чрезъ непосредствени преговори между държавата и предприемачитъ биха дали подобри, по-изисни резултати за държавните интереси.

Вѣрно е, обаче, че у насъ особено въ миналото, па и до денъ днешенъ, подозренията срещу подобни разрешения на спороветъ по частенъ редъ сж били не малки. Минали режими на безчестие и поквара, на всевъзможни афери сж давали поводъ на различни подозрения, на различни критики, които сж една прѣчка, една преграда, за да се върви по пътя на частните разбираательства, на посрѣдственитъ преговори при разрешаване на отѣлни спорове отъ материално естество между държавата и нейните предприемачи. Тия подозрения и въ миналото, преди войнитъ, и презъ време на войнитъ и следъ войнитъ намираха своите основания да вирѣятъ. Затова законодателътъ още въ 1915 г., а впоследствие и въ 1923 г. и въ 1925 г. е усвоилъ гледището да се върви по пътя на съдебното разрешение на тия спорове посрѣдствомъ арбитражи. Общитъ положения, обаче, въ нашето законодателство, нашитъ общи закони по предмета, изключватъ арбитражните съдилища. Чл. 1228, точка трета, на закона за гражданското съдопроизводство изрично забранява учредяването на арбитражни съдилища по спорове между държавата и предприемачитъ. И поради това общо разпореждане, законодателътъ въ 1915 г. е билъ длъженъ да направи едно изключение, за да се прибѣгне до арбитражъ. Стигнали веднѣжъ до арбитража, пристѣпили къмъ арбитражнитъ процеси, развити и завършени тия процеси — нашего обществено мнение, нашиятъ Парламентъ, правителството, всичките граждани сж изправени предъ два голѣми въпроси: сж ли тия арбитражни решения законовърни; сж ли тия съдебни актове законни и действителни съ сила и значение на съдебни актове; иматъ ли тѣ оная сила и значение, което имъ дава законътъ, или тѣ сж незаконовърни, не почиватъ на нашитъ закони и, следователно, липсва имъ силата и значението на съдебни актове, силата и значението на окончателностъ, на недосегаемостъ, така да се изразя, на авторитетностъ, и следъ това на изпълняемостъ? Това е първиятъ въпросъ. Вториятъ въпросъ е: ако се изтъкнатъ сериозни и достатѣчни доводи за една незаконовърностъ, за една несъобразностъ, за едно фразираше нарушение на обществената справедливостъ и на правното съзнание на българското гражданство, кои сж законнитъ срѣдства, кои сж надлежитъ законни способи и процесуални пътища, за

да се поправят допуснатите съдебни грешки, и по такъв начин да се запази материалният обществен интерес?

По въпроса за незакономърността на арбитражните решения се изгкват от различни страни различни доводи. На първо място се изгква различното преценяване от арбитражните съдилища на поскупването на материалит, употребявани въ въпросните предприятия. След туй изгква се различното определяне на лихвения процент; лихвеният процент въ едни арбитражни съдилища е единъ, въ други другъ, въ трети съвсемъ другъ. На трето място, ние виждаме непоследователности, несъобразности по отношение на срока за просрочванията на претенцията за лихвата. Обаче — и това е най-важното, най-същественото — гледа се различно на въпроса и за стойността на българския левъ, чрезъ който трѣбва да се обезщети предприятието, да се задоволи претенцията на предприемача. Тукъ, въ пленума, се направи възражение, че е неоснователно да се говори за каквато и да е валоризация, че се касае само за една девалоризация. Едното и другото не сѣ много далечъ, когато трѣбва да се направи единъ юридически, а не чисто наученъ икономически анализъ на понятието валоризация. Налице е, обаче, валоризацията на нашия книженъ левъ въ арбитражните решения.

Най-после изгква се като голѣма очебиюща несъобразностъ различното отношение по отношение размѣра на валоризацията. Едни отъ арбитражните съдилища приематъ, че трѣбва да се плати срещу 100 златни лева на предприемача 30 златни лева, други — 35, а трети — 50. Този последниятъ процентъ е за най-голѣмото, за най-крупното предприятие, за предприятието, което поглѣща $\frac{2}{3}$ — 96.000.000 л. — отъ сумата, която се предвижда въ законопроекта за свръхсѣмѣтния кредитъ, това е предприятието Мездра-Враца-Видинъ.

Валоризацията най-много ще увреди фискалните интереси на нашата страна, защото тя дава едно чувствително перо, което ще чатене върху и безъ това изнемошѣлия и отеготенъ български фискъ. Докато въпроситъ за увеличение ценитъ на материалитъ на предприятието, за размѣра на лихвитъ, за давността срокъ на лихвитъ могатъ да търпятъ известна критика, известни тълкувания и обсъждания отъ юридическо гледище, то въпросътъ за валоризацията, когато застанемъ на чисто юридическо становище, не може да търпи никаква критика. По него може да има само едно правилно разбиране, именно, че валоризацията по нашитъ закони не се допуска, не се признава и не трѣбва да се допуска и практикува.

Изгкнаха се вече нѣкои съображения, за да се подчертае незакономърността отъ юридическо гледище на решенията на арбитражните съдилища за валоризацията. Съображенията, които се изказаха, сѣ нѣколко. Най-напредъ всички наши закони досежно българската монета, досежно българския левъ, не признаватъ други палтежни срѣдства, освенъ книжния легализиранъ български левъ. И последниятъ законъ, който гласувахме за легализиране на българския левъ, не е нищо друго, освенъ последното и категорично потвърждение на това разбиране, на това схващане, което може да бѣде единствено въ случая мѣрдавно. На второ място и законитъ за учредяване на арбитражните съдилища не предвиждатъ никѣде валоризацията. Така че законитъ въ нашата страна не допускатъ, не признаватъ, нито като изключение, нито като общо правило каквато и да било валоризация.

На трето място трѣбва да се подчертае като едно съществено съображение, че въ никой случай нареждането на правителството, инструкциитъ и заетитъ становища отъ правителството въ помирителния записъ, дори и да се допуска по начало валоризация, не могатъ да бѣдатъ закони, не могатъ да бѣдатъ задължителни нареждания и инструкции за насъ. Нито едно окръжно, нито единъ правилникъ, нито каквато и да било административна разпоредба, която не почива на закона, която не е съобразна съ закона, която е, напротивъ, въ изрично противоречие съ смисъла на текстоветъ на законитъ въ страната, не може да бѣде задължителна. Тя е наредба незадължителна, безъ всѣкаква сила и значение. Така че, дори въ нѣкои помирителни записи правителството да е възприело по принципъ една валоризация при разрешението на спороветъ между нея и предприемачитъ, решението на арбитражния съдъ за валоризация ще е незаконно и, като незаконно, то не е задължително и е безъ всѣкакво правно значение.

Най-после арбитражните съдилища, както другитъ съдилища не могатъ да издаватъ решения, които прогиво-

речатъ на законитъ. Съгласно постановленията на законитъ и ония, които цитира г. Януловъ, съдилищата — въ това число, освенъ общитъ съдилища, и арбитражнитъ — сѣ длѣжни да разрешаватъ спороветъ точно въ духа на съществуващитъ закони, а не да законодателствуватъ. Всѣко решение, което не почива на законитъ въ страната, което отива въ разрѣзъ съ смисъла на закона или на общия смисълъ на законитъ, е решение незадължително, защото то е незаконно и нѣма сила и значение на съдебенъ актъ. Какво би станало, ако ние приемемъ, че арбитражнитъ решения могатъ да създаватъ една юриспруденция по въпроса, която да бѣде източникъ на правото творецъ на правни норми, на законодателство? Тогава бихме стигнали до единъ резултатъ много плачевенъ, много гибеленъ, много катастрофаленъ за нашето стопанство и за нашата общественост. Какво би станало, наистина, ако ние признаемъ по начало, че трѣбва да се трѣгне по пътя на валоризацията? Тогава всички частноправни съдѣлки отъ преди войнитъ, отъ преди катастрофалното спадане на българския левъ би трѣбвало да отидатъ на съдъ и гражданитъ да искатъ едно увеличение на ония суми, съ които сѣ обезщетени договорящитъ страни въ съдилищата презъ време на войната или следъ войната. Тогава действително би се стигнало до едно положение на единъ невъобразимъ хаосъ отъ безконечни процеси, които ще разорятъ и истци и ответници, и длѣжници и кредитори, и които въ своитъ крайни последици ще създадатъ една стопанска бъркотия, една разруха.

Тукъ, обаче, за да подкрепя своята мисълъ, че въ никой случай арбитражнитъ съдилища не могатъ да създаватъ отъ себе си юриспруденция, че не могатъ да създаватъ правни норми и да законодателствуватъ, а трѣбва да се движатъ въ рамкитъ на специалния законъ и на действующитъ закони, въ допълнение на онова, което изгкна г. Януловъ, трѣбва да ви приведа единъ другъ малъкъ цитатъ отъ Исаченко, който се отнася до изключителнитъ закони. Когато арбитражнитъ съдилища иматъ да действуватъ, да съдятъ, да процедирайтъ по единъ изключителенъ законъ, какъвто е законътъ отъ 1915, 1923, 1925 г., тамъ е абсолютно запретиено, по мнението на голѣмия руски процесуалистъ, да се трѣгне по пътя на законодателстването; на създаването правни норми, посредствомъ юриспруденцията на съда.

На страница 290 отъ превода на г. Бояджиева: „Основа на гражданския процесъ“ се казва така: (Чете) „Но въ всички тия случаи съдѣтъ не трѣбва да изпуска предъ видъ, че той нѣма право да създава свои закони, дори и тогава, когато законътъ безусловно не дава стговоръ на разисквания въпросъ“. А тукъ у насъ законитъ изрично даватъ отговоръ и постановяватъ, че плащането може да бѣде единствено въ български книжни лева. И продължава (Чете): „И безъ друго трѣбва да извлѣче гози отговоръ отъ общия смисълъ на законитъ. Особено се посочва на това, че никой изключителенъ законъ не търпи разширително тълкувание“.

Я да помислимъ, г. г. народни представители, за моментъ, безъ да искаме да демагогствуваме, да дрънкаме или да предѣлваме същитъ работи, както се изрази г. министъръ-председателътъ, да помислимъ за онѣзи дребни спестявания на онова милионно българско население, което преди войната правѣше своитъ спестявания въ спестовнитъ пощенски каси; за ония спестявания, които ставатъ въ Българската земеделска банка; за сиротскитъ влогове; за ония спестявания на нашитъ занаятци, еснафи, на нашитъ дребни собственици, малоимотни обществени срѣди, които правѣха своитъ спестявания и въ Народната банка, и които преди войната набързо продадоха своята стока и пласираха при златенъ курсъ своята пара въ Българската народна банка, и които презъ време на войната се върнаха въ отпускъ и продадоха своя търговски инвентаръ, своя занаятчийски инвентаръ, своя земеделски инвентаръ, за да изхранятъ съ една частъ отъ него своитъ семейства, а другата частъ да вложатъ за сигурностъ въ нашитъ кредитни институти, и които следъ войната получиха книжни български левове, намѣсто да се запасятъ, намѣсто да осигурятъ, намѣсто да съхранятъ нѣщичко за чернитъ дни следъ войната — подиръ войната се почерниха и злопоставиха още повече, и то посредствомъ същитъ тия закони на същата тая българска държава, за която и предъ олтари на която тѣ принесоха въ жертва своя животъ, дадоха своята кръвъ или се върнаха съ осакатени рѣце и крака.

Кѣде е по-голѣмата неправда? Тамъ ли и тогава ли, когато има да се ошетятъ 9—10 души предприемачи на

държавни предприятия, или когато се ощетяват, без никой да е повдигал въпроса за валоризация — на влоговетъ, на ония дребни спестявания, на ония герои мъченици, които оставиха и себе си и семейството си в една голъма нищета, поради обезценяването на влоговетъ и спестяванията, които тѣ правѣха въ държавнитѣ каси. защото върваха твърдо въ честта, въ силата, въ кредитоспособността на българската държава.

Може ли да се търсят ония възражения, които тукъ преди малко съ такава сила и енергия се изтъкваха отъ г. Стойчо Мошановъ за предприемачитѣ, като съпоставимъ същитѣ тия съображения въ паралелъ съ нищетата и пълното разорение, което претърпѣха ония, които бѣха на фронта?

Но тукъ, за съжаление, съвсемъ невѣрно се цитира и мнението на нѣкои отъ българскитѣ защитници, на нѣкои отъ българскитѣ адвокати предъ арбитражнитѣ сѣдилища. Изтъкна се, че г. Джидровъ ималъ такова едно схващане, каквото поддържатъ нѣкои господа отъ болшинството, че той билъ за една валоризация. Ползувамъ се отъ неговата брошура „Валоризация на плащанията“, за да изтъкна, че той при водене на своята защита предъ арбитражнитѣ сѣдилища, като се е позовавалъ и на закона за курса и покритието на банкнотитѣ въ Българската народна банка („Държавен вестникъ“, бр. 297, отъ 31 януарий 1919 г.) и на закона за отмиѣние на закона за мораториума („Държавен вестникъ“, бр. 31, отъ 12 мѣй 1921 г.), въ своето заключение казва: „По начало сключенитѣ преди войнитѣ задължения въ злато, поради непредвиденото и непредвиждаемото промѣнение на обстоятелствата, което премагна ажиото и докара една катастрофална курсова разлика между обикновената и златна валута, не бива да бждатъ изпълнени въ злато или въ левове по днешната курсова разлика, защото подобни задължения не могатъ по никаква справедливостъ да се вмѣнятъ въ обязаностъ на длъжника“.

На същата страница, малко по-долу, се казва: (Чете) „Тълкувайки правилно намѣренieto на странитѣ, държавата може да бжде задължена да изплати своя договоренъ дългъ, ако въобще съществува такъвъ, въ български лева съ заплащане най-големъто ажио, което би се установило презъ единъ по-дълъгъ периодъ време до сключването на договора. Само по тоя начинъ би се реализирало истинското право“.

Както виждате, г. Джидровъ допуска заплащане въ книжни левове най-много съ ажио, което при нормално време не превишава въ никой случай 14% отъ стойността на банкнотата. Да се твърди, прочее, че г. Джидровъ или други отъ защитницитѣ предъ арбитраженъ сѣдъ — изключение може би сѣ отдѣлци единици, да не имъ споменавамъ имената — сѣ поддържали валоризацията, е невѣрностъ, и нѣщо повече, е една непочтеностъ Г. Малиновъ, като представителъ на държавата е застъпвалъ гледището, че трѣбва да се плащатъ книжни български левове, като се засилятъ съ най-високото ажио преди войната.

На стр. 298 отъ списание „Архивъ за стопанска и социална политика“ д-ръ Джидровъ, казва: (Чете) „И за такъвъ начинъ на плащане може да се говори само, когато има ажио, т. е. една разлика между златото и книжната монета, която може да се покрие съ понятието ажио. Когато има, обаче, катастрофално обезценение на паритѣ, което разрушава цѣлата парична система, за ажио въ смисълъ на поемнитѣ условия не може и да се говори“. Ето тия сѣ заключенията, това е становището, на което застава единъ отъ голѣмитѣ български юристи, г. д-ръ Джидровъ, по въпроса за курса на лева, по който трѣбва да се плати дългътъ на държавата къмъ предприемачитѣ.

Когато вчера, г. Никола Мушановъ, отстояваше своитѣ разбирания по въпроса, днешниятъ министъръ на желѣзницитѣ, г. Рашко Маджаровъ, въ различие отъ своя предшественникъ, г. Кимонъ Георгиевъ, каза: „Ако бѣха присѣдили да платимъ валоризация 100%, тогава нѣмаше да се подчинимъ“. Отъ мѣстото си между другитѣ и азъ изказахъ учудване, какъ може да не се подчинимъ на едно съдебно решение, щомъ се признава, че е редовенъ, законенъ съдебенъ актъ? Какъ да не се подчинимъ, когато се присѣжда валоризация 100%, а да се подчинимъ, когато се присѣжда валоризация 30, 35 или 50%? Очевидно, поради непоследователностъ; очевидно, поради липса на издръжливостъ на едно становище, на едно здраво схващане.

Явява се въ края на краищата въпросътъ, щомъ като всички тия решения на арбитражнитѣ сѣдилища сѣ незаконномѣрни актове, т. е. сами по себе си нѣматъ законна

сила и значение, щомъ като и представителътъ на надлежното министерство, г. Рашко Маджаровъ, допуска, че, ако бѣше присѣдено 100%, можемъ да не се подчинимъ, тогава къде е изходътъ? Кой е пътятъ, по който трѣбва да тръгнемъ, за да излѣземъ отъ това трудно, отъ това разорително положение, въ което сме поставени отъ решенията на арбитражнитѣ сѣдилища. Ше трѣбва да тръгнемъ по пътя на единъ прегледъ, на една ревизия, на тия съдебни актове, или на нѣкои тѣхни части, които най-много фрапиратъ, които най-много причиняватъ загуби — незаконни — на държавното съкровище и на общественъ интересъ.

Тукъ изтъква голѣмиятъ принципъ, за раздѣлянето на властитѣ; тукъ изтъква въпросътъ: може ли законодателната властъ да се мѣси въ атрибутитѣ на съдебната властъ, може ли законодателното тѣло да издава съдебни решения? Принциплътъ за раздѣлението на властитѣ не е само принципъ, който е отъ значение и съ съдебносни послѣдци за конституционно-парламентарнитѣ страни; той е отъ голѣмо значение и за непарламентарнитѣ страни, за правовитѣ държави изобщо. А въ конституционно-парламентарнитѣ страни принципътъ за раздѣлението на властитѣ е една отъ най-силнитѣ, най-сигурнитѣ гаранции за защита на политическитѣ и имущественитѣ права на гражданитѣ. Никой нѣма да отрече това. И най-малко ние можемъ да възстанемъ срещу този принципъ, да замижимъ и да тръгнемъ съ смѣли стѣпки, за да го погизимъ. Не е това нашата целъ, не е това нашето схващане. Ние искаме да изтъкнемъ друго разбиране: чисто и просто заявяваме, че тукъ нѣмаме съдебни актове, съдебни решения, съ силата и значението на такива. Ние считаме, че тия решения сами по себе си, като незаконни и несъобразни, не съществуватъ. Вѣрно е, че чл. 2 отъ закона за арбитражнитѣ сѣдилища отъ 1915 г., казва: „Решението на арбитражния сѣдъ, трѣбва да бжде мотивирано; то е окончателно и не подлежи на никакво обжалване — апелативни, касационни или за унищожение чл. 1245 отъ закона за гражданското сѣдопроизводство“. Ние, обаче, считаме, че нѣмаме единъ законоустроенъ актъ едно законно съдебно решение, съществуващо, затова, защото то не е съобразно съ действующитѣ закони, общи и специални, и следователно, не е нужно да искаме неговото унищожение по съдебенъ редъ, нито е потребно чрезъ едно решение на Народното събрание да го унищожаваме. То е несъществуващо, то е нищожно, а несъществуващото и нищожното нѣма защо да го унищожаваме, да го отмиѣняваме, ревизираме и пр.

Това е схващането, което изтъкваме ние предъ народното представителство, и което дори съ изразитѣ и думитѣ на специалния законъ отъ 1915 г. не може да бжде обобрено. Защото чл. 2 на закона, както изтъкнахъ, запрѣтва неговото „унищожение“, но въ никой случай не може да бжде забранено тълкуването, анализирането, преценката на неговия смисълъ, неговото значение, неговия авторитетъ, като съдебенъ актъ, за да го признаемъ, за да го сметемъ, като „несъществуващо“, поради своитѣ голѣми дефекти.

Отивамъ по-нататъкъ. Ако бихме приели, че приемането на този законопроектъ по принципъ и разрешаването му и обсъждането му, допълненето и измѣнението му въ съответнитѣ парламентарни комисии — за което допълнение и измѣнение и неговиятъ вносителъ г. Януловъ, не се противопостави и го изрично подчерта — ако приемемъ, казвамъ, че измѣнението на този законопроектъ въ тази или въ друга форма, поправена, би се счело като едно вмѣшательство на законодателната властъ въ областта на съдебната властъ — това е допустимо, това е наложително, това е оправдано отъ гледище на голѣмия общественъ мораленъ интересъ, и на голѣмия общественъ материаленъ интересъ, въ случая. Интересътъ на фиска, на българското гражданство, на българското общество, налага да пазимъ и здраво принципа за невмѣшательство на властитѣ, за раздѣлеността на властитѣ. Но всѣки принципъ, всѣко начало, колкото и основно и старо да бжде, може и трѣбва да отстъпи предъ върховния интересъ, предъ несъмнено голѣмия общественъ интересъ, мораленъ и материаленъ, на държавата, на обществото. Голѣмиятъ мораленъ интересъ е онзи интересъ, за който преди малко споменахъ, когато бѣха разорени, когато бѣха поставени въ невъзможностъ да съществуватъ и да се препитаватъ наследницитѣ на ония бойци, които бѣха на фронта, нѣкои отъ които не се върнаха, поради това, че златнитѣ имъ спестявания преди войната имъ се заплатиха съ книжни левове, а голѣмиятъ материаленъ общественъ интересъ се заключава въ това, че държавата ще бжде осждена да заплати незаконно, въ

противоречие съ съществуващите действащи закони въ страната, много по-големи суми, отъ 8—13 пжти повече, отколкото, ако би платила въ книжни левове, съобразно съ законитъ въ страната, които сж задължителни за всички — и за арбитражнитъ сѣдилища и за предприемачитъ.

Смѣтамъ, че, ако трѣгнемъ по тоя пжтъ въ смисълъ, да приемемъ по принципъ настоящето законодателно предложение ще дадемъ възможностъ при едни обстояни, сравнително по-спокойни и по-обстоятелствени разисквания и обсъждания на въпроса въ парламентарнитъ комисии да стигнемъ до едно по-правилно, по справедливо решение на спора, отколкото ако бихме приели § 2 отъ законопроекта за свръхсмѣтния кредитъ за сума 160 милиона лева, както ни се предложи вчера.

Свършвамъ съ едно единствено пожелание предъ народното представителство: да приемемъ законопроекта по принципъ, като бждемъ убедени, че по такъвъ начинъ ще защитимъ най-добре общественитъ интереси, ще защитимъ законността, ще възстановимъ потъпканата обществена правда и ще издигнемъ по такъвъ начинъ авторитета и на сѣдебната и на законодателната властъ. (И. Януловъ ржкоплѣска)

Председателътъ: Има думата народниятъ представителъ г. Иванъ Петровъ.

Б. Павловъ (д. сг): Г. председателю! Азъ дължа да отбележа, че се записахъ втори по редъ, безъ да правя въпросъ, че се пререждамъ. Когато се записахъ при председателствуващия г. Димчевъ, той ми заяви, че съмъ втори по редъ.

Председателътъ: Г. Павловъ! По списъка Вие сте записани осми по редъ.

Б. Павловъ (д): Дълга да направя само тази бележка. Нека говори г. Петровъ, нѣмамъ нищо противъ; напротивъ, ще ми бжде драго да го чуя.

П. Анастасовъ (с. д): Понеже се записваха оратори по параграфа и по предложението, затуй сж смѣсени.

И. Петровъ (д. сг): (Отъ трибуната) Ще продължимъ ли да заседаваме следъ 8 часа?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Азъ моля г. г. народнитъ представители да се съгласятъ да продължимъ заседанието тази вечеръ до 10 часа. Има записани да говорятъ много оратори.

П. Анастасовъ (с. д): Само че Ви нѣма хората.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Има ги хората.

П. Анастасовъ (с. д): Шомъ се гласува продължение на заседанието, ще си отидатъ. Да се заключатъ вратитъ.

Н. Мушановъ (д): Нѣма защо да се продължава заседанието до 10 часа.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Г. председателю! Тогава, докато свърши ораторътъ.

Председателътъ: Които приематъ предложението на г. министъръ-председателя, да се продължи заседанието, докато свърши ораторътъ, моля, да вдигнатъ ржка. Болшинство, Събранието приема.

И. Петровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ считамъ, че днесъ ние разискваме предложението на г. Януловъ, съвмѣстно съ § 2 отъ законопроекта за свръхсмѣтния кредитъ. Азъ мисля, че такава бѣше декларацията на г. министъръ-председателя. И понеже вчера бѣше оспорено, че тази декларация не е била съблюдавана, затова, по искане на оппозицията и съ съгласието на г. министъръ-председателя, предложението на г. Януловъ се постави отъ точка 13 на първа точка въ дневния редъ. Обаче целта бѣше, за да може да се дебатира едновременно и по параграфа, и по предложението. Нали така, г. министъръ-председателю?

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Да.

И. Петровъ (д. сг): Независимо отъ това, азъ считамъ, както каза и г. министъръ-председателътъ, че въпросътъ,

освѣтленъ отъ тукъ, може да бжде, желайки да се даде пълна свѣтлина по него, отнесенъ и въ съответната парламентарна комисия, кждето ще се каже това, което е пропуснато да се каже тукъ, или пъкъ ще се направи това, което е целесъобразно да се направи въ случая.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То зависи отъ Народното събрание.

И. Петровъ (д. сг): Азъ мисля, че такава бѣше Вашата декларация.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Моята декларация е да дамъ пълна възможностъ на народното представителство да се освѣтли по този въпросъ. И затуй преди нѣколко дена, когато почна да се дебатира този въпросъ при разглеждането на § 2 отъ законопроекта за свръхсмѣтния кредитъ, предложението на г. Януловъ бѣше поставено тогава на второ мѣсто въ дневния редъ.

Х. Баралиевъ (с. д): Бѣше, но следъ туй отиде на точка 13 въ дневния редъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: То нищо не прѣчи.

П. Анастасовъ (с. д): И безъ да бѣше решено отъ Народното събрание, бюрото измѣни дневния редъ.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Винаги може да стане пререждане.

И. Петровъ (д. сг): Г. г. народни представители! Азъ трѣбва да изкажа тукъ съжаление, че се раздѣлихме по единъ такъвъ въпросъ, какъвто е този, който разглеждаме. Азъ считамъ, че този въпросъ не може да ни разединява, а по-скоро трѣбва да ни обединява въ грижата да потърсимъ неговото почтено, негово законно и негово справедливо разрешение, не толкова движейки се отъ интереситъ на държавата, колкото движейки се отъ интереситъ на закона и на чувството на справедливостъ. Азъ считамъ, че въ всичкитъ тѣзи дебати, въ които има много страсти, се прояви една нетактичност, когато нѣкои колеги дойдоха да си послужатъ и съ аргументи отъ времето на войната — аргументи, които могатъ да възбуждатъ други страсти, аргументи, бихъ казалъ, които сж по-скоро такива на демагогията и площада — вмѣсто да си послужатъ съ ония аргументи, които би трѣбвало да легнатъ въ основата на нашитъ сжждения. Азъ не мога да оправдая нервността, нито отъ едната, нито отъ другата страна. Защото по този въпросъ азъ считамъ, че не би трѣбвало да има страни и да се остави въ обществото впечатление, че по този въпросъ ние тукъ пакъ формираме страни, още повече, че тукъ азъ не виждамъ единъ правителственъ актъ, който да е подложенъ на преценка, или едно съдебно решение, което да е засегнало правителствената дейностъ, за да може да има възбуждение и въ срѣдата, отъ която азъ излизамъ.

Азъ не мога, обаче, както казахъ преди малко, да не изкажа своето недоволство отъ това, че г. Януловъ въ известни части на своята речъ тукъ дойде да си послужи съ едни аргументи, които, казвамъ, не сж аргументи на логиката и на закона.

Азъ казахъ, че ще говоря едновременно по параграфа и по предложението на г. Януловъ.

Г-да! Азъ нѣма да кажа, че да се говори по този въпросъ е ересь и че ние вършимъ известно светостатство къмъ нашитъ разбирания, които сме поддържали тукъ при различни случаи относително авторитета на присъденото нѣщо. Азъ считамъ, че ние се произнасяме по единъ параграфъ отъ законопроекта за свръхсмѣтния кредитъ, че ние се занимаваме съ единъ въпросъ париченъ, който въ основата си е едно вземане, облѣчено въ едно арбитражно решение, и по което, ще кажа азъ, последни сме ние тукъ, въ Парламента, които говоримъ. Защото, г. г. народни представители, на всички васъ е известно, че тѣзи арбитражни решения изненадаха не само цѣлото общество, но нѣкои отъ тѣхъ, особено въ онази си частъ, въ която се валоризира до 50 сантима, изненадаха очакванията и на заинтересованитъ страни.

П. Анастасовъ (с. д): Това е вѣрно.

И. Петровъ (д. сг): Моля, недейте казва „вѣрно“, защото може да не ви се хареса това, което ще кажа подиръ малко. Та, казвамъ, това даде поводъ на юридическия пе-

чатъ, печата на съдии и адвокати, на другия печатъ и на пресата, единодушно да изкажатъ своята изненада отъ тѣзи решения.

Не само това, г. г. народни представители, но ние видѣхме едно легитимно възмущение не само отъ факта, че се е валоризиралъ, но и отъ това още, че отъ единъ инструментъ, къмъ който прибѣгва българската държава и нейни кредитори, може да се създаде едно оръжие противъ нашата държава, противъ нейнитѣ финанси, противъ нейното стопанство, противъ нейното отношение съ гражданитѣ, както вътре въ страната, така и вънъ, въ чужбина. Създаваше се единъ пробивъ въ нашата юриспруденция, и оттукъ е това легитимно възмущение и възбуждение въ различнитѣ срѣди. Не искамъ да засѣгамъ въпроса за хонораритѣ — не зная кого въ България това не дразни — не искамъ да се спирамъ върху тѣхъ, защото считамъ, че излизамъ изъ рамкитѣ на сериозното и на това, което ни занимава въ конкретния случай.

Г. г. народни представители! Казвамъ, че ние последни се занимаваме съ този въпросъ и не можехме другъ пътъ да се занимаемъ освенъ сега, когато е сложенъ този въпросъ въ форма на едни креанси отъ страна на кредиторитѣ на държавата, облѣчени въ сѣдебни решения. Азъ дължа да заявя тукъ, че се прекланямъ и че ще се преклоя предъ всѣко едно сѣдебно решение, право или криво издадено, но издадено въ рамкитѣ на нашитѣ закони. Азъ ще ви кажа въ заключение каква е моята мисль. Азъ нѣма да отида да поискамъ обезсилване на тия решения — ще посоча другъ модусъ, другъ пътъ. Но дължа да кажа тукъ — поотдѣлно сме разговаряли — че всички отъ насъ бѣха изненадани отъ валоризацията. Та азъ дължа да подчертая тукъ, че се извършиха едни закононарушения и че, следователно, тѣзи решения носятъ едно петно, една порочност.

Азъ считамъ, че арбитражитѣ можеха да се движатъ въ рамкитѣ на закона отъ 1915 г., измѣненъ и допълненъ въ 1924 и въ 1925 г. — въ 1925 г. въ сѣщность нѣщо съществено не се допълва — относително задълженията на държавата, по какъвъ начинъ тя да разреши процеситѣ, спороветѣ съ предприятията. И позволете ми, г. г. народни представители, да ви прочета чл. I отъ закона. Въ него се казва: (Чете) „Разрешава се на правителството да възложи разглеждането и разрешаването на спороветѣ, възникнали между държавата и предприятията, изброени по-горе“ — по-горе е казано, кои сѣ предприятията — „до-сежко тълкуването и изпълнението на взаимнитѣ задължения, установени въ договоритѣ имъ, върху единъ арбитраженъ сѣдъ състоящъ се отъ“ . . . — и следва по-нататкъ съставътъ на сѣда. Въ тѣзи рамки на закона можеше да се разглеждатъ претенцитѣ имъ.

По-късно какво става, обаче? По-късно интервениратъ така нареченитѣ помирителни записи, въ които ние виждаме сложени подписитѣ на министъра и на тримата арбитра. Въ помирителния записъ се явява въпросътъ за валоризацията, и не отъ държавата, както се каза.

Въ пунктъ втори се чете следното: (Чете) „Дветѣ страни заявяватъ, че приематъ споменатитѣ арбитра, а последнитѣ стъ своя страна заявяватъ, че приематъ възложената имъ мисия — да разглеждатъ рекламациитѣ, предявени отъ предприятията така, както сѣ формулирани въ меморитѣ на сѣщото, и ги разрешатъ, като иматъ предъ видъ договорнитѣ книжа и размѣнената кореспонденция между договорнитѣ страни, доказателствата и възраженията на странитѣ, изложени въ представенитѣ мемоаръ и контръ-мемоаръ и приложенията къмъ тѣхъ, сѣщо и доводитѣ и доказателствата, които странитѣ биха изнесли при разглеждането на самото дѣло“.

Третиятъ пунктъ казва: (Чете) „Предприетието на Свищовското търговско пристанище поддържа, че изплащането на евентуално признатитѣ рекламации трѣбва да стане половината въ злато, половината въ сребро безъ ажио. а държавата застава на становището, че това изплащане не трѣбва да стане въ злато и въ сребро“.

И тукъ въ нова алинея се казва: (Чете) „Предоставя се на арбитражния сѣдъ да опредѣли валоризацията, по която ще стане изплащането на евентуално присѣденитѣ суми отъ сѣда“.

Виждате, че въпросътъ за валоризацията се явява като една алинея въ пунктъ трети на помирителния записъ, а помирителниятъ записъ не е въ основата, той не датира отъ 1915 г., отъ датата на закона, а датира отъ много по-късно и е подписанъ отъ представителъ на изпълнителната власть, респективния министъръ, и отъ арбитражитѣ. Азъ смятамъ, че тукъ има една грѣшка отъ страна на този, който

ги е подписалъ, но тази грѣшка въ никой случай не може да създаде право на другата страна и да постави въпроса на разрешение извънъ рамкитѣ на закона. Не може административното лице да задължи държавата при наличността на единъ законъ. Тукъ не се касае само, както каза преди малко г. Стойчо Мошановъ, за морална, материална или политическа отговорност. Не. Арбитражитѣ трѣбваше да решаватъ въпроса по силата на законодателството, което е било въ сила, когато се е разглеждала претенцията. Азъ искахъ да изтъкна това като съществено и да кажа, че ние нѣмаме законъ за валоризацията. Нашитѣ сѣдилища сѣ я отбѣгвали, нашитѣ сѣдилища сѣ били единодушни да кажатъ: не плащаме въ злато; вземания, давания ще се ликвидиратъ съ книжни левове. Изключение е направено само въ Германия.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: У насъ какъ е?

И. Петровъ (д. сг): У насъ единствено изключение е, когато нѣкой каже: „Азъ дадохъ нѣкому въ заемъ звонкови наполеони“ — тогава присѣждатъ да му се върнатъ звонкови наполеони.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Ами въ поемнитѣ условия какъ е казано? Тамъ е казано: ефективъ злато, металически.

И. Януловъ (с. д): И въ този случай, който казахте, г. Петровъ, се плаща съ книжни левове. Възъ основа на забележка втора отъ закона за мораториума, всичко, което се дължи въ злато ефективъ, се заплаща съ книжни левове. Тѣй че Вие сте много правъ. Решението на Върховния касационенъ сѣдъ е въ този смисль.

И. Петровъ (д. сг): Азъ зная случаи, при които сѣдилищата сѣ се произнесли, че, когато е казано злато, наполеона звонкови — не ефективъ, може да го тълкувате ефективъ — сѣдилищата сѣ казали, че трѣбва да се платятъ тѣзи звонкови наполеони въ стойността на наполеона, и сѣдинитѣ сѣ търсили „Държавенъ вестникъ“, за да видятъ въ него каква е стойността на наполеона и да се произнесатъ.

(Председателското мѣсто се заема отъ подпредседателя А. Христовъ)

Азъ считамъ, че тукъ арбитражниятъ сѣдъ е излѣзълъ изъ рамкитѣ си. Другитѣ въпроси, които се развили относително лихвата, относително разносцитѣ, тѣ може пакъ да се поддържатъ, но считамъ, че същественитѣ въпросъ, който направи пробивъ, така да се каже, е този за валоризацията, толкозъ повече, че отъ началото въ тѣзи арбитражни сѣдилища имаше магистрати отъ сѣщата тази магистратура, която бѣше създавала и онази постоянна юриспруденция, да се плащатъ въ книжни левове вземанията въ злато. И, естествено, това будѣше голѣмо недоумение въ всички срѣди. Ще ви кажа, че това бѣше едно дефи и на самата сѣдебна власть. Не можемъ ние, г. г. народни представители, най-малкото да не констатираме това нарушение на закона. Забележете, че това сѣ арбитражни решения, не сѣ решения на обикновени сѣдилища. Касае се за вземане малко по-особени решения и затова всички сме единодушни, че не би трѣбвало да имъ се плати въ равноценностъ книжни левове срещу това, което сѣ искали. Азъ смятамъ, че сѣдътъ е извършилъ едно голѣмо закононарушение и бързамъ да добавя, че сѣдътъ трѣбваше като сѣдъ по същество, безъ да нарушава закона, да каже: азъ присѣждамъ следъ представенитѣ доказателства, една глобална сума на едни-кое си предприятие, а не да валоризира. Сега пъкъ измислиха теорията на девалоризацията. Азъ намирамъ, че тя не търпи критика. Казва се: фактически държавата не е отегчена, фактически тукъ нѣма валоризация, а девалоризация, понеже сѣдътъ, като казва, че трѣбва да се плати злато, плаща се за единъ златенъ левъ 50 ст. или 35 ст., или 30 ст.; значи, има валоризация въ полза на държавата. Съ това не съмъ съгласенъ, защото общото правило на нашитѣ сѣдилища е, че не се валоризира, следователно, не може да се тръгне отъ презумцията, че трѣбва да се плаща въ златни франкове и че сѣдътъ девалоризира въ полза на държавата. Намирамъ, че сѣдътъ е направилъ голѣма грѣшка, голѣмо закононарушение, като е прибѣгналъ къмъ тази валоризация. Ако бѣше присѣждалъ той една сума en bloc или à forfait, не знамъ какво можехме да възразимъ. Не можехме нищо да кажемъ. Щѣхме

да приемем решението му, защото арбитражният съд е съд и по справедливост. Това е прието във всички страни. Но съдът взема едно становище, което и аз, и всички един юрист между нас не може да разбере. Каю юристи не можем да не осъдим този начин на процедиране от страна на арбитражните съдилища. Следователно, грешката е там, че не се присъди една форфетерна, една глобална сума, а се отиде към валоризация.

Ние не можем да не си кажем думата по тия решения, изхождайки и от друго съображение. Това съображение не е съображение на улицата и на демагогията. Това съображение е казано на няколко пъти тук от г. министър-председателя, когато се е разисквало по пенсионния фонд и за сиротските влогове. Той призна, че има въпиюща неправда по отношение на тях. Сиротските влогове са внасяни във Земледелската банка във ефективн злато. И аз съм сирак и знам моята майка как е внасяла във фишеци петолевки или злато ефективн. Представите си нкой внесъл 6—7 хиляди лева златни и сега му се дават книжки. Сега, като дадем на предприемачите злато, какво впечатление ще остане у тия, които са внесли суми във Земледелската банка? Същото е и за пенсионния фонд. Ние ще дадем повод да се казва: предприемачите, понеже са силни и по-умят да си защитават интересите, дадоха им злато.

Министър-председател А. Ляпчев: Пенсион ги дотъкмява държавата.

И. Петров (д. сг): Тогава ще трябва да поставим проблемата във нейната ширина, а тя е проблема на справедливост, на цѐлесобразност и на държавна политика.

Министър-председател А. Ляпчев: То е съвсем друг въпрос.

И. Петров (д. сг): Какво направиха във Германия? Германските съдилища при продажби на къщи интервенираха и валоризираха.

Б. Павлов (д): Там има специален закон, чл. 124 от който позволява валоризация.

Министър-председател А. Ляпчев: Защото марката им отиде до нула.

И. Петров (д. сг): Искам да кажа колко опасни са за обществения ред такива решения и не бива така леко да ги мием тук, без да кажем няколко думи на упрек при всичкото уважение, което заслужават магистратите, които са били арбитражни съдии.

Ето защо аз считам, че не можем да приемем предложението на г. Янулов, защото предприемачите са хора, които са се разсипали, които са потънали във задължения, на които продават имотите.

И. Янулов (с. д): Стоиен Сарафов и Рачо Петров разсипали ли са се?

И. Петров (д. сг): Аз не искам да създаваме законодателство за лица. Дайте да кажем нашите разбирания не са оглед на лицата, а като юристи.

И. Янулов (с. д): Аз казвам само примѐри, но има други, които са разсипани.

И. Петров (д. сг): Какво можем да направим с решенията на арбитражните съдилища? Налице ние имаме, безспорно, едни съдебни решения, които си противоречат. Съгласете се, че ние като законодатели не можем да ги приемем безропотно, не можем да оставим тия решения да бъдат изпълнени във този им вид без една корекция.

Изтъкна се тук, че едно предприятие ще бъде облагодетелствено със 20 милиона лева вследствие разликата от 30% до 50% валоризация. Как може това нещо да стане,

как ще го оправдаете? Това всички ни възмущава. Ние сме представители на народа и кажете ни какви обяснения ще дадем долу. Не демагогствувам, г-да, но ви казвам, че същите решения се дава простор на мълвата, клюката и интригата. А това не може да се допусне. И да казваме, че съдилищата са решили това, пак не можем да отстраним подозрението. Ние не можем да искаме ревизия на решенията и да ги считаме nulls et non avenues. Има отговорност на министъра, който е допуснал да се говори във помирителния запис за валоризация, но аз мисля, че министърът не е могъл да задължи държавата и че арбитражният съд е трябвало да действа във рамките на законите.

Та не остава нищо друго, освен да искаме, щото тия решения да бъдат унифицирани. Аз считам, че във дадения случай трябва да искаме интервенцията на Касационния съд, той да наложи унификацията. Както когато обикновените съдилища тълкуват различно, Касационният съд се намѐсва...

Д-р Н. Чирпанлиев (д. сг): Въ какво качество ще се намѐсим?

И. Петров (д. сг): Както г. министърът на правосъдието, когато има пререкания между съдилищата, може d'office да сезира Касационния съд да даде тълкуване на даден закон, така и ние като законодателно тяло можем да сезираме Касационния съд при наличността на няколко решения по една и съща материя, които решения се различават по отношение на валоризацията, да унифицира решенията. Няма нищо чудно във това. Това не е във интерес на този или онзи; това е за авторитета на съдебната власт. Ако искате едно съдебно решение да има авторитет, дайте му този авторитет. Ще се ошети ли нкой от това? Аз не зная как Касационният съд ще унифицира арбитражните решения, но това е единственият начин, по който ние можем да процедираме. От какво ще се страхуваме? Ние всички искаме зачитане на съдебните решения, но ние искаме тѐ да бъдат унифицирани. Дали 30%, или 32%, или 35% да се плати — нека предоставим това на усмотрението на Касационния съд. Да не гледаме на тази работа със насмѐшка, защото ние все така минаваме много въпроси, но тѐ остават следа във душите на хората и във тяхното съзнание. А ние имаме нужда да възпитаме нашия народ. Как ще го възпитаме, когато от една страна ще му говорим за правно съзнание, а от друга страна ние, законодателите, ще трябва да преклоним глава пред известни закононарушения?

Ето защо, ние можем да направим това, което препоръчвам, пак движими от едно чувство на респект към закона и присъденото нещо. Ние имаме една практика по закона за гражданското съдопроизводство и аз считам, г. г. народни представители, че нямаме спънка, за да усвоим тази практика. Във случая бждете увѐрени, че по този начин ще дадем нужната дань пред закона и особено пред съдебната власт. Бждете увѐрени, че този наш акт, извършен единодушно, ще бжде само от интерес на правораздаването и, както се казва, на присъденото нещо.

Това е моето предложение. Прочее, да гласуваме, щото арбитражните решения да бъдат унифицирани от Върховния касационен съд. Това е от интерес на правосъдието във нашата страна. (Нкой от дѐсницата ржкоплѐска).

Министър-председател А. Ляпчев: Съгласно решението ни — да се продължи заседанието, докато свърши ораторът — заседанието следва да се вдигне.

Една молба имам само към народното представителство — да идвате, г-да, малко по-рано.

К. Лулчев (с. д): Но и болшинството да идва.

Министър-председател А. Ляпчев: Но и вие идвайте, защото то може да дойде да свърши въпроса и после вие да вдигнете гюрултия.

Председателствувашъ А. Христовъ: За утрешното заседание предлагамъ да остане днешниятъ дневенъ редъ съ следнитъ измѣнения: точка 12 — първо четене на законопроекта за измѣнение и допълнение закона за нотариални актове за собственостъ върху общински мѣста и пр. — става точка 4, а на мѣстото на точка 12 се поставя одо-

брение предложението за откупуване земеделското стопанство на Милю Балтовъ отъ Пловдивъ.

Който приематъ така предложениия дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема. Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 5 м.).

Председателъ: АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ

Подпредседатели: { А. ХРИСТОВЪ
В. ДИМЧЕВЪ

Секретарь: С. РЯСКОВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ

ОБЪДЪРЖАНИЕ:

Отпуски, разрешени на народнитъ представители: Стефанъ Димитровъ, Иванъ Казанджиевъ, Момчо Дочевъ, Дойчинъ Ивановъ, Димитъръ Дерлипански, Димитъръ Стефановъ, Иванъ Ингилизовъ, Савчо Ивановъ, Никола Аретовъ, д-ръ Никола Чирпанлиевъ, Георги Енчевъ, Трифонъ Ерменковъ, Димитъръ Каранешевъ, Кънчо Кънчевъ, Иванъ Лѣкарски, Петъръ Цуцумановъ, Малинъ Паневъ, Иванъ Колевъ, Кирко Цвѣтковъ Христовъ, Рангелъ Барбанатовъ, д-ръ Борисъ Николовъ, Василъ Драгановъ, Калоянъ Маноловъ, Георги Пъчевъ, Димитъръ Ивановъ II, Панайотъ Данчевъ, Методи Храновъ, Трифонъ Капитановъ, Димитъръ Дрънски, Борисъ Николъ Божковъ, Хюсеинъ х. Галибовъ и Колю Кожаклиевъ 857

Питане отъ народнитъ представители С. Златевъ и Д. Зографски къмъ министра на земеделството и държавнитъ имоти — питатъ: защо правител-

ството, респективно Земледѣлската банка, не откупува мѣстно люперново семе за разлаване на евтини цени на населението, а купува такова отъ Италия (Съобщение) 857

Законопроектъ за допълнение на закона отъ 1925 г. за измѣнение и допълнение рз закона отъ 1923 г. — за измѣнение и допълнение на закона отъ 1915 г. за разглеждане и разрешаване отъ арбитраженъ съдъ възникналитъ спорове между държавата и главнитъ предприятия за построяката на желѣзнопѣтнитъ линии: Търново — Тръвна — Борушица, Борушица — Тулово — Стара-Загора, Царева-ливада — Габрово, Левски — Свишовъ, Радомиръ — Кюстендилъ — турската граница, Девня — Добричъ, Мездра — Враца — Видинъ и предприемача на Русенското пристанище (Първо четене — разискване) . . . 857

Дневенъ редъ за следующето заседание 876